

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFARUL

ANUL XI
Nr. 26 (322)
Sîmbătă 29 iunie 1968
8 pagini — 1 leu

SCRIITORUL ȘI PUBLICISTICA

Efervescența culturală a ultimilor ani a impus, așa cum era și firesc, necesitatea unui proces general de circulație a bunurilor artistice, necesitatea reevaluării elementelor intrate în patrimoniul nostru cultural, necesitatea evaluării cu o maximă obiectivitate a creațiilor apărute în stricta contemporaneitate. Fenomenul s-a altăit pe un altul, care altminteri l-a și generat: acela al nașterii, în condiții specifice, unor opere care să se adauge unui tezaur preexistent. În acest dublu proces de elaborare și punere în valoare în fața creatorului se pare că s-ar ivi o perspectivă dilematică. Absolutizîndu-se prima latură, cea creatoare, opera de artă ar exista ca produs finit, rezultat imparțial al unei energii afective și intelectuale desfășurate doar în scopul gășirii formulei însoțite de exprimare, cu alte cuvinte al unicizării opere de artă într-un context determinat și determinant. Absolutizîndu-se, sau doar exagerîndu-se, cea de a doua latură e evident că se renunță sau se rezolvă, de punere a produsului artistic, pe cale de a fi generat, în tipare proprii.

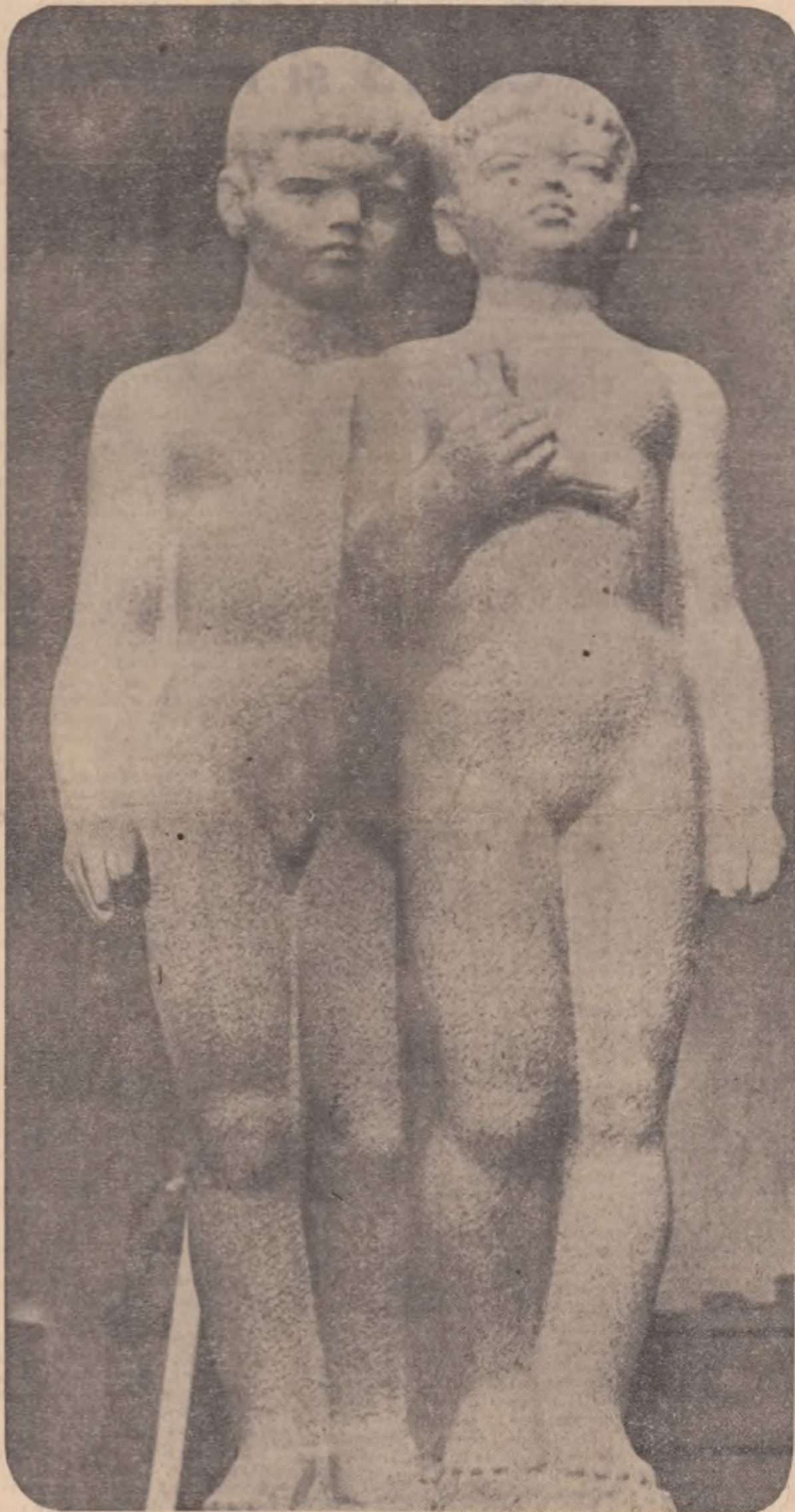
Fapt este că a raport normal între cele două feluri de preocupări, aparent alit de divergente, poate și este necesar să existe. Condiționîndu-se unul pe celălalt ele se pun în valoare reciproc. Scriitorul a întregit de om, artistul de militant pentru afirmarea ideilor sale, și invers. De prisos să mai amintim că ceea ce este traic și novator într-o cultură se afirmă uneori prin contactul direct cu convingeri formate, cu adevăruri ce par deja stabilite. Este imperios necesar ca preocupările în legătură cu elaborarea opere să fuzioneze atunci cu cele legate de punerea ei în circuit.

Condiționată la rîndul său de factori de ordin politic, economic, social, de nivelul general al evoluției pe plan spiritual a unei colectivități, a unei națiuni, această punere în circuit — și ne referim aici doar la acele creații autentice, sortite durabilității — presupune cunoașterea în amănunt a factorilor menționați. Ea nu poate fi dobîndită decît printr-o participare directă, nemijlocită, la viața societății, prin aprofundarea idealurilor nobile și constructive ale acesteia. Umanismul profund, care constituie esența și baza orînduirii noastre atinge însă pe creator ca un magnet contopîndu-i opera cu aspirațiile mulțimii, transformîndu-l pe el însuși într-o prezență socială marcantă. Parafrazînd o aserțiune celebră se poate spune astfel despre creatori că ei constituie o parte a conștiinței generale a poporului, înmănușînd profunzimele și subtilitățile gândirii și sufletului acestuia.

Din această simbioză între preocupările de ordin creator și cele de ordin adiacent, în ultima analiză, așa cum am văzut, profund legate de social, anii noștri au conturat un nou tip de artist, de scriitor, pentru a ne referi doar la cei ce practicî dificilul meșteșug al scrisului. Aplecat tot timpul spre sondarea aspectelor diverse ale realității, receptiv la transformările prin care trece țara noastră în momentele dezvoltării sale, scriitorul de astăzi simte necesitatea de a se angaja cu uneltele sale, de a ieși din cadrul preocupărilor cu caracter strict literar, de a-și oferi o perspectivă de ansamblu asupra societății. Procesului de perfecționare continuă a orînduirii noastre îi corespund promovarea unei contribuții eficiente a tuturor cetățenilor în realizarea obiectivelor socialismului românesc. Solicitat cetățenește scriitorul zilelor noastre se exprimă publicistic, emițînd opinii, contribuînd cu păreri sale la bunul mers al treburilor națiunii. Ar fi suficient cred să amintim în acest sens faptul că zilnic în coloanele unor ziare de mare tiraj se întîlnesc nume ale unor scriitori cunoscuți, de toate vîrstele, care deliberează cu răspundere asupra problemelor epocii noastre. Creatorii de ficțiuni, de multe ori cu simburile real, autorii de personaje, își confruntă astfel efectiv propriile opere cu izvoarele lor, poartă un dialog public cu mediul în care nu pușini au făcut sondaje atente. Complementară activității scriitorului, activitatea publicistică îl împlinește pe acesta în coordonatele cele mai umane, îl obligă a participa efectiv la conștruirea unui edificiu social și național pe care precursorii iluștrii ai scrisului său l-au visat și preconizat.

Democratismul orînduirii noastre are la baza sa participarea tuturor maselor de oameni ai muncii la făurirea viitorului României. În atragerea lor într-un schimb de opinii util, talentul scriitorului joacă un rol de seamă, cunoscut fiind sporul continuu de prestigiu în care se află breasla sa în rîndul cetățenilor. Dedicîndu-și o bună parte din timpul său colectivității, scriitorul contemporan înfăptuiește legătura între opera de artă și temeiul său real. Probleme sociale de mare stringență, — cum au fost cele dezbătute recent de Marea Adunare Națională — cristalizate deja sub formă de legi, au găsit și găsesc la scriitorii noștri ecouri imediate, prezența părerilor și aprecierilor acestora în presa tipărită și vorbită depășînd totdeauna cadrul unei simple luări de cuvînt, constituînd nu rareori contribuții la aprofundarea fenomenelor aflate în discuție. Gînditor și tribun, creator și gazetar în sensul superior al cuvîntului — acela al participării cu mijloace publicistice la imensa bătălie a construcției socialismului — scriitorul nostru trebuie să fie o prezență vie în cîmpul dezbaterilor menite a contribui la perfecționarea socialismului românesc. Militînd pentru scriitorul catalizator de energii, scriitorul publicist, angajat mereu în disputele fertile de idei ale vremii, milităm de fapt pentru afirmarea într-un sens superior a personalității, pentru găsirea a celei că unde idealul se contopește cu aspirația, unde individul se identifică în straturile profunde ale conștiinței sale cu întreaga masă.

LUCEAFARUL

Sculptură în piatră de DORU POPOVICI

alb

PROZĂ de SORIN TITEL

Ușa clasei a III-a se deschide și fetița se strecoară afară. Rămîne un timp lingă ușă cu degetele de la mina dreaptă în gură. Deschide cîin nou ușă, să intre, dar e alungată afară. O închide din nou, nesfîrșit de încet, și rămîne protăpîtă în fața ușii, cu virful degetelor de la mina dreaptă în gură. Coridorul e pustiu, alunecos, mirosul de motorină, tablourile absolvenților pe pereți care o privesc parcă cu multă supărare. Fetița scoate limba și se strîmbă la elevii grăvi de pe pereți. Ei rămîn însă nemișcați și ursuzi cu gulerile lor scrobite de la cămașă, tepeni în cămășile lor albe. Dincolo de ușa clasei a III-a copiii au început un cîntec și fetița cu toate că nu e în clasă cu ei, cîntă și ea: „Cînd afară viscoleste, cîntă copiii, frîgul crește tot mereu, păsărica cea...” cîntă încet mai mult pentru ea... „Nu-și mai cîntă cîntul său”, își termină ea cîntecul în șoapță, cu o voce cristalină prelungind ultimele cuvinte. Apoi se pleacă și se uită prin gaura cheii în clasă. Nu vede însă decît un colț al catedrei și mina dreaptă a învățătoarei, care, cînd apare, cînd dispăre. Trece mindră și indiferentă prin fața tablourilor cu absolvenți pe care îi privește totuși pe furiș, cu coada ochiului. Sub picioarele ei cimentul dat cu motorină e alunecos. Se oprește totuși în dreptul clasei a V-a se apleacă și privește din nou prin gaura cheii. Ajunge la capătul coridorului și prin geamul mare de sticlă, pe jumătate înghețat, privește la nînsorea albă din curte. După cîteva clipe de ezitare, se hotărăște să deschidă ușa care dă în curte, dar o închide repede la loc. Cînd o deschide din nou mirosul rece al zăpezii o lovește în față. Ea respiră adînc. Sub picioarele ei în cîsmulțite de gumă nînsorea căzută peste noapte cedează. În stînga ei niște urme mari de pași duc spre bucătăria internatului. În dreptul intrării în internat se descarcă o căruță cu carne. Privește hîlcile însingerate pe zăpadă, garzul împletit din sîrmă verde, ochiurile mici acoperite pe jumătate de zăpadă. Alb și verde spune fetița și începe să alege într-un picior prin curtea nînsă. Pe zăpadă în curtea pustie urmele pașilor ei minusculi întretăindu-se. Opturi și cercuri descrise la întîmplare. Cînd fetița ajunge în mijlocul curții începe să ningă cu fulgi mari și rari, o nînsoare înceată și leneșă. Ea ridică privirea spre cerul care atrîmă parcă de acoperișul școlii. Băiatul din ultimele clase cînd ajunge în dreptul fetiței a întrebă dacă a întîrziat la prima oră. El nu-i răspunde. Fetița întrebă însă din nou și el îi spune că are franceza și că nu regretă prea mult întîrzierea asta. Se îndreaptă amîndoi spre intrarea în școală. „Si ce-i dacă aveți franceza?”, îl întrebă fetița ridicînd din nou ochii mari și rotunzi. „Ieri am fost la un concurs...” „Care concurs, întrebă fata?” „La schi”, spune băiatul. „Am luat premiul al II-lea”. Fetița îi ia pe băiat de mîna. „Ce mîna caldă ai”, îi spune ea. „Așa-mi transpiră mîna mîinii”, îi spune băiatul și ningă ușă se opresc amîndoi. Fetița își desprinde mîna dintr-o lui. Își lipește fața de geamul pe jumătate înghețat, își duce mîinile la ochi și cu ele plînie în jurul ochilor caută să vadă dacă e cineva pe coridor. În sfîrșit, fetița deschide ușa, intră amîndoi, tîindu-l din nou de mîna. Coridorul e pustiu, doar de la secretariat vine făcîntul uniform al mașinii de scris. După plecarea celor doi curtea rămîne pustie, trîmăna din care se descarcă hîlcile cu carne se urnește din loc. Acolo, în fața intrării în cîmîn, pește mari de singe pe zăpadă. Femeile de la bucătărie în halate albe, se învîrtesc în fața intrării apoi dispar. Fetița îi arată băiatului din ultimele clase o ușă și-i spune: clasa noastră. Băiatul lasă acolo și pleacă. În dreptul sălii de gimnastică fetița se oprește în fața ușii mari de sticlă, acoperită cu hîrtie albastră de împachetat cărțile. Ea caută un loc unde hîrtia să fie ruptă prin care să se uite înăuntru. În sala de gimnastică băieții din ultimele clase în chiloți albi și maiouri negre sint tocmai la sfîrșitul meciului de handbal. Cam transpirați, înșiruiți în ordinea mărîmii salută scurt, apoi se împrăștie prin sală. Fetița îi privește pe băieți cum alegă prin sala de gimnastică. Aude însă niște pași la capătul coridorului și se ascunde repede în vestiar. La capătul coridorului se aud fetițele cîntînd, fără greșeli acum cîntecul e învățat în întregime, strofă cu strofă: „Cînd afară viscoleste frîgul crește tot mereu, păsărica cea...” Fetița iese din vestiar, se apropie de clasa ei și începe să cînte împreună cu celelalte... „Cea isteată, nu-și mai cîntă cîntul său”. Absolvenții din tablouri o privesc încă cu aceeași neîncredere ca la început. Nu cu mult înainte de a suna fetița începe să alege de-a lungul coridorului în virful picioarelor, gata să aluneca pe cimentul dat cu motorină. Cum alegă spre casă își înghite saliva care i se adunase în gură. Se oprește în dreptul atelierului foto fără să vadă licenții și licențele expuse în vitrină, mirii și miresele care zîmbesc la nesfîrșit. Își scoase basca din cap, o scutură de zăpadă, și nînsorea e alt de deasă încît oamenii care trec pe lingă ea sint parcă în dosul unor văluri albe. Pleacă mai departe, se oprește, scutură o creangă, se acoperă toată cu nînsoare, simte cum zăpada îi se topește și i se prelinge pe șira spinării. Acasă își ia pachetul cu pline cu unt, mama o obligă să-și schimbe rochia și lenjeria de corp. Ești udă, al să răcești îi spune mama. În vreme ce se îndreaptă din nou spre școală, se aude pretutîndeni fosețul nînsorilor care cade ca o zbatere într-o curte, o curte interioară, dreptunghiulară. Jur împrejur coridoarele pustii la ora asta, ale teraselor, la etajul patru o femeie care a scos rufăria de pe pat la aerisit. Bătrînul pensionar coboară scările. Acolo la arteziana din curte femeile stau la rînd cu ligheane și căni pentru apă. O bătrînă, în capot roșu închis, străbate curtea mică, tîind cu amîndouă mîinile ligheanul plin cu apă. Se aude sclîrșitul de fier vechi al pompei. Fetița se apropie de apa încălzită care curge tot timpul la fîntîna arteziană strecurîndu-se prin grătarul rugînit în pămînt. Se duce în parc, vede zăpada pe mese și scaune groasă de o palmă. Își îngroapă fața în ea, apoi și-o ridică, repede să vadă dacă trăsăturile i s-au imprimat în zăpadă. Obrazul ei e ud, sprîncenele nînsă, dar în zăpadă nu i-a rămas decît forma nasului și a gurii. Un obraz orb fără ochi. Fetița își scoate mînușile și cu degetul mare de la mina dreaptă își face ochii puțin prea îndepărtați unul de celălalt, îi șterge cu mina din nou, dar acum cel din dreapta e chiar lingă nas. Își șterge chipul imprimat în zăpadă. Își scrie însă numele peste el ca să rămînă desigur totuși ceva, ceva care să vorbească de trecerea ei prin această grădină nînsă. Sub una din mesele din grădina de vară fetița găsește o sticlă de sifon consumată pînă la jumătate. Sifonul înghețase în interior și bineînțeles sticla e inutilizabilă. Fetița părăsește parcul, nu fără părere de rău. Alegă de-a lungul Dunării. Se întîlneste cu femeile care mătără strada, care-și continuă drumul una în spațele celeilalte în șir indian. Trece pe lingă ele sărînd într-un picior, nepăsătoare, în timp ce fulgii mari din ce în ce mai des și apără parcă, o învăluie în pinza lor albă. Ea privește fluviul, apele lui murdare în care se topește nînsorea, rostogolirea stufurilor mari.

NICHITA STĂNESCU

Necuvinte

Vizez acel laser lingvistic care să taie realitatea de dinainte care să topească și să străbată prin aura lucrurilor.

Acel cuvînt îl vizez care a fost la-nceputul lumilor lumii plutînd prin întuneric și despărțînd apele de lumină...

care să smulgă într-una luminii ce e apă cu pești în ea, și s-o lase tot mai pură, și mai singură, și mai pură pînă cînd se face din nou întuneric.

născînd pești în ape și născînd ape și lumini în lumină, născînd pești în ape și născînd ape și lumini în lumină...

Vizez acel laser lingvistic care să taie realitatea de dinainte care să smulgă într-una luminii partea ei de apă cu pești

CRONICA LITERARA

constanța buzea

monica pillat

N O R I I

Cei 13 și misterul

Cu fiecare volum apărut, poezia devine tot mai enigmatică pentru cititorul educat la canoane estetice vechi. Acesta dorește să se miște pe trasee comode de lectură, fără surprize și fără asperități cu care n-a fost învățat. Adesea, se iau drept poezie doar însemnele ei, caracteristice formaie. Recepția poetică poate avea însă diverse grade și un lector de poezie care nu suferă de păcatul identificării poeziei cu versificația, poate totuși înțelege noțiunea de poezie restrictiv și exclusivist. Pentru cineva, poezia nu poate însemna decât poezie simbolistă, pentru altcineva numai cea fermentată de suprarealism. Un consens unanim nu există și o dogmă poetică generală este imposibilă.

Mai mult decât oriunde însă experiențele sînt posibile în poezie și refuzurile brutale aici nu-și au rostul, decât cînd ne aflăm în fața unei evidente lipse de vocație. Platitudinea oricît de somptuoasă ar fi garderoba școlii poetice la care apelează, nu poate fi tolerată. Cantitatea de poezie zvrîlită cu regularitate pe piața de reviste și edituri este impresionantă. Dreptul la existență îl au fără îndoială mulți autori și multe cărți. Dincolo de existențele poetice comune, e nevoie să căutăm pe cele cu adevărat particulare. În căutarea lor, nu putem ignora flora poetică din care (însușesc inevitabilele excepții), ea și nu acestea din urmă formînd obiectul prim de atenție al cronicarului literar. E-mulația poetică e un fapt de la care criticul nu poate absentea, prezența lui neînsămînd însă o activitate clasificatorie ci de disociere, de descoperire a diferentiat. În acest caz nu se poate opera decît cu o recepție poetică eliberată de obtuzități restrictive, prezidate fie de o poezică falsă fie de unilateralități programatice.

Neasămănarea cu ceea ce recunoaștem sau recunoaștem drept poezie, nu e un semn al non-poeziei. Dimpotrivă, asemănarea nu poate conduce la concluzia repetiției, a manierei, a pasișii sau a epigonismului. Varietatea e o condiție a poeziei și normele rigide sînt în ceea ce o privește un adversar obturator.

Cel mai curent mod de a face poezia este cel al poeziei ca aventură a cunoașterii. Încercarea de a redescoperi lumea altfel decît după inflexibilele recomandări de manual, care conferă, pentru unii, zveziei rangul de avangard al cunoașterii. Dintr-un viu sentiment al cunoașterii, dintr-un exacte se naște acel sondaj în care poetul e cutia de rezonanță și poezia sale un nou mod de a relua în stăpînire universul. Poezia capătă un sens eliberator cu cit își atinge mai des rațiunea de a fi. Ea stărnimă vechile încercări și relații pentru a deschide drumul altora, cele noi.

O imagine potrivită a acestui fel de a concepe poezia găsește Constanța Buzea prin metafora norilor: „Ce pictor de demult își plimbă acum / deasupra noastră norii, / Ce nepăsare îngerească, într-o desfrîngere totală / după care imaginea inițială se despletete în altele adiacente cu aceeași semnificație: „Ce neam barbar ridică abur, cu pînții dînd trap culorii, / Cu singele vînt electric pe triburile lor de cai, / Ce faimă flutur postumă femeie aceluși neam, / Protest și dens la destrămarea ce li se pregătea în timp, / Dar mai ales ce pictor vede suprema lui dez-agregare?”

Jocul fluid al norilor, împerecherea și metamorfozele lor surprinzătoare, libertatea totală de compunere și descompunere pe care le-o oferă fundalul ceros, îi par poeziei cea mai potrivită imagine pentru legile poetice. Norii e de altfel titlul, din cauza acesteia reprezentativ, al volumului său, care debutează astfel cu o profesiune de credință.

Poezia este rezultatul unei posibilități de participare și în același timp unei neputințe de expresie. Starea de veghe devine un mod de integrare, de cunoaștere directă. **Visul culorii** este expresia unui pantem văzut ca metaforă a poeziei: „Refuz să vorbesc, din instinct, / Vreau starea de veghe, cu ea mă deprind, / Cînd cîmpul stă viu de mireasma uscator sale tîp-

turi, / Cu gîndul, cu visul ting pofta de a spune ceva, / De-a face din sufletul meu o trecătoare podoaă a gurii, // Trup în distinctă atingere cu inserarea și cu pîmîntul, / Cotbii de vară ridică pe singurătate o pasăre mare, // Crede și tu că lumea e visul culorii din care privești, / Crede, și mergem tăcuți pînă la capătul lumii, / Acolo să facem schimbul și pîmîntul / Plin de suflete fără de trup, / Din nou să-l călcăm în picioare, / Tu — omul căprui, eu — omul albastru, // Nimic nu m-ar speria, prim iarba înaltă umblînd, / Decît apariția omului, / Să stea ascuns pînă trecem, / Să nu se uite, cu ochiul lui plin de cuvinte, // Tînarul timp spre o vîrstă a lui, viitoare ne-aruncă, / Pînă atunci, poți să vorbești, fă cum vrei, / Mie mă-ajunge să-ți povestesc la întoarcere, / E un risc, înțelegi, e ca o boală frumoasă / La care participi murînd”.

Lumea, „ca vis al culorii din care privești“ e un fel de a caracteriza drepturile inalienabile ale poetului. **Visul culorii** mai dezvăluie și o religie a naturii, o adorație a forțelor ei primordiale, care dau glas unor adevărate imnuri. Percepția este dilatată, pusă sub microscop și din auzita senzorială rezultă versuri remarcabile: „Sînt stingerea și obseala pe care plantele, plecînd / Din verde, ni le lasă în suflet impus reflex al respirării, / Sînt cum și ultimele globuri prin care visele se mișcă se tulbură în vineții amor al toamnei. Mă îndur, / De tine moarte și mișcarea o lepadă zilnic în grămeli, / Întînd-ți botul coamei tale cu care simt că mă urmez, / Salvînd iluzia de viață ce nu se poate prevedea, / Îmi las instinctul în destrămarea și gîndurile în durere / Cînd două nave se sfîrșim orbite de asemănare”. E caracteristică gravitatea percepției, sondajul spre adînc, fuga de superficialitate.

Un sentiment al catastrofei, al curmării imaculate guvernază foarte multe poezii. Prin substituție metaforică, el este exprimat elocvent în **Pestă**, unde imaginea unui feeric și ocherat acvariu se transformă într-una de cosmar: „Rid înveselit și mă-alăbur ție, / Putem în mediul straniu să ne-nredreptăm ușor, / Dar cu sălbăcie ei vin asupra noastră, / Framoșii monștrii gura o-nchid și o deschid, / Strîngînd pînă la sînge o roșie albastră, / Orgie de cadavre lucind enorm în vid”. De aici un alt sentiment, cel al așteptării și neliniștii: „Stam înecați într-un bazin de aer, / Ințînși pe nisip cu pleoapele dispărute, / Privind nebuneste în sus la albastru, / La vidul imperfect prin care / Fără milă sîntem văzuți, / Sîntem arătați, sîntem lăsați locului, / Nici măcar răscolii din cînd în rînd, / O, și cit de ușor am ceda rotirii”. Al impresia că din aceste stări și versuri se poate naște o Cassandra cu viziunea cosmarurilor inexorabile. Poezia ei nu vine dintr-o zonă aerată, ci dintr-una ceoasă, crispată, Erotica și ea gravă, cu gesturi decisive și grele de consecințe. Pentru o despărțire în dragoste, unde orgoliul e acoperit de gesturi majestuoase, metafora este **Exilul**. „Că înțelegi, că nu, în fața toamnei / Eu mă lipsesc de gesturi și de chip, / Nu te mai pot privi, eliberează-mi / Cerul în care stăi, dar și pîmîntul, / Sînt stete tinere acolo, apărute / Cînd timp cu disperare te-am iubit, / Sînt flori ce nu te vor înflori / Și nici nu vor să străbată-n creștere, / E dreptul lor să-mi fie bucurie, / Fii exilatului mele-nțeză, / Fără vreo ură, fără-nțeză, / Îndepărtează-te și nu te răzbuia / Cu-adevărat nu te pot răsplăti / Cu nici un viu cuvînt, acum, / Îndepărtează-te și nu te răzbuia”. Poeta sacralizează ceea ce atinge. Poezia capătă un aspect divinatoriu, misterios, de inițiere. Cîteva poezii sînt imnuri cîntînd simbolul: ce se cer descifrate. Vinătorul este un astfel de simbol. Poezia are aspectul și atmosfera unui imn indic, pansexual, preaslăvind virilitatea și fecunditatea: „Fascinat de roșul verii, de înmulțire, / De florile coapte pînă la evaporare, / Singele n-are acum o mască urîtă, // El poate să pară / O visă ce trece din viață spre moarte, / Din morții un ceas de sublimă trăire / Și vîștii un ochi în repaos, // Titlul aproape de aur al vinătorului, / Și el se rotește tras de privește / Tot mai frumoasă, de pene, de aer mișcat, / De ciocuri ce sisile”. **Păstor dezmiardat** pare și ea un fragment dintr-un imn biblic. Tot un imn e și **Trup unic**, citabilă integral din care evidențiem totuși lauda marelui.

Este evident că nu e lesnicioasă unui lector fără un cumul de lecturi poetice indispensabil. Cu alte cuvinte și **Norii** poate avea un aspect enigmatic pentru o categorie de cititori, dar enigma este indispensabilă poeziei. Constanța Buzea înțelege poezia ca revelație continuă și emisiunea poetică a volumului este constantă chiar dacă la intensități diferite. Magma poetică e certă chiar acolo unde produsul nu e finit. Unele poezii sînt piese autonome neconfundabile, altele par a fi segmentele unui amplu poem fără început și fără sfîrșit. Mărturisim că celei de a doua formule îi preferăm pe prima. Rigorarea nu distruge întotdeauna poezia ci o poate potența. Am citat mai ales din categoria preferată.

Uneori aparențele ne pot înșela. **Cei 13 și misterul** de Monica Pillat este după cum ne-o arată ilustrațiile, și percepțiile simpatice menajerii patronată de Băiat, o carte pentru copii. A o judeca după această categorisire înseamnă a o supune unui rabat de care nu are nevoie. Ea nu se justifică încadrîndu-se cărtilor „pentru cei mici”, ci justifică categoria.

Se scrie imens pentru copii, dar puțin din ceea ce se publică e notabil. Autorii, „specializați” într-o astfel de literatură, crede că se poate sustrage regulilor și exigențelor literare în general. Reușite sînt însă tocmai cele care nu se supun ingustului canon. **Cărțile lui Apollodor** de Gelu Naum, **Scrisori către băieții mei** de Octav Soreacu, **Caii albi din orașul București**, de Fănuș Neagu, **Strada lui Petrică** de Alexandra Tărzîu, dau satisfacția pe care și-o comunică orice literatură bună și putem continua apelînd la exemple din alte literaturi. Mostra cea mai edificatoare este **Alice în țara minunilor** de Lewis Carroll, unde încercarea autorului de a stabili contactul cu sufletul infantil, nu ține doar de repertoriul tematic și figurativ, ci și de întuirea funcției gratuite și absurdului în acest univers. În linia unei astfel de proze pentru copii se înscrie și cartea **Monicăi Pillat. Cei 13 și misterul** este deja un titlu cu nuanțe parodistice prin exagerație. Autoarea face un apart imperceptibil cu cititorul. Și ea, și cititorul cu care poate intra în complicitate, știu în esență ce și cum poate fi o aventură expediționară a universului mic. Interesantă nu mai e intriga ce poate fi doar simplu pretext, ci detaliile, posibilitatea de a recunoaște tîciturile fermecătoare ale vîrstii, refamiliazarea cu o lume din care am ieșit, dar pe care n-o putem privi decît cu seriozitate, cînd îi întîm gravitatea și inefabilitatea, chiar dacă punem aceste seriozități și banalități în fond, ceea ce se întîmplă și banal și poate fi povestit fără să afecteze sensibilității cititorului care nu ține de epica Băiatul, prieten cu șoarecele Porthos, (fîrmat onomastic liberat) și Vasilița, organizarea o expediție temerară în care cointeresează și banda condusă de șoarecele Bonifaciu. O soțiră Ursula o pisică, Rosamunda, un șarpe, Invincibilul S, un melc, Dick, o iepuroaică Beatrice, un mops, Piratul roșu, un măgar, Petcu cel Blind, și alți clișiva completează pe Bonifaciu. La ora h expediția pleacă într-un vagon de cărbuni, e atacată de adversari necunoscuți, o barză Ortansa eliberează pe Băiat, Rosamunda pare a fi fost ucisă, dar nu e decît o complicație internă a grupului, și expediția continuă cu plutele pe apa unui rîu, pentru a nu se termina nici aici. Faptele n-au nici un fel de determinare. Imperiul e al fanteziei și gratuității, vietăți, altfel antagonice, conviețuiesc amical în arca Monicăi Pillat. Orice fel de motivație a faptelor e exclusă. Nu știm de ce acceptă atât de ușor Bonifaciu alianța cu Băiatul, de ce bufnia Cora atacă trenul, de ce Invincibilul S comite fapte misterioase etc. Și nici nu interesează. Cartea își păstrează tainele pentru că importantă nu e descifrarea lor, ci participarea la jocul expediționarilor, savurarea lui cu un ochi avertizat. **Cei 13 și misterul** este o excelentă asimilare a modelelor ilustrate în literatura pentru copii și tineret. Sentimentul e că participăm la foiala unei lumi de mult cunoscute. Invincibilul S, ca și suveranitatea Băiatului între animalele, mai mult sau mai puțin domestice, aduce aminte de **Cartea Junglei**. Atacurile banditești ale bufniei par scoase din **Burattino**. Lipsa logicii curente amintește pe **Alice**, iar fraternizarea cu natura, **Dumbrava minunată**. Sugestiile sînt tope în-tre-o compoziție proprie, mai puțin îndatorată modelelor decît ar lăsa să se înțeleagă rîndurile de pînă aici. Toate aceste transmisiile n-ar valora nimic dacă autoarea n-ar ști să scrie. Monica Pillat a prins însă tonul necesar unei astfel de cărți. Pentru cel obișnuit cu o literatură asemănătoare, nu e greu de observat pasișia voită. **Cei 13 și misterul** e un divertisment făcut cu seriozitate. Sînt vizate clișeele literare utilizate indeobște. Jeff, unul din șoarecii băiatului cade de pe plută și, naufragiat pe un pietrol, reface aventura lui Robinson. Contrastul dintre situația cunoscută și copia ei miniaturală e speculată savuros de autoare, fără excese: „Seara însă îl cuprîndea frica. De cum se făcea întuneric, i se părea că aude pași apropiindu-se de el pe la spate, umbrele se întindeau ca niște brațe uriașe, lungindu-se lăcom spre bolovan. Dar mai prindea curaj la gîndul că naufragiase în condiții misterioase pe o insulă pustie, că era stăpînul acestui tînut de piatră. Indu-

ra cu eroism piscăturile unor tîntari derbedei și în fiecare zi se întreba cum ar putea scăpa de ei. Încerca să-i ia cu binșorul, mustrîndu-i blind, pe urmă văzînd că puțin le păsa, se infurie și le spuse cuvinte tari Nereușind nici așa, căzu pradă deznădejdi”. Seriozitatea formulei finale, extrasă dintr-un arsenal de expresii consacrate, deconspiră atitudinea inteligentă-ironică a autoarei. Istoria pare o parodie bine făcută, un persiflaș superior. Gangsterii atacă plută Băiatului și-l imobilizează. Întră în joc îndrăgostita episodului: „În aceea clipă Rosamunda se scula de lingă Beatrice care morfolea înspăimîntată codița lui Porthos și ridicîndu-și labele în aer strigă: — Îndurare. — Inocentul (care e un lup) o privi plin de curiozitate. — Vă dau tot ce am, continuă pisica înfrigurată și scoase din săculețul ei brățările și cerceii lucratori. Luați-le, numai nu-i faceți nimic băiatului. — Lupul rinji batjocoritor” etc. etc.

Te aștepți după ultima pagină, că după căderea unei cortine, să apară actorii Rosamunda, Inocentul, Jeff, acum distanțarea de rolurile jucate. Efectul pe care autoarea îl scoate din transferul unor maniere și reflexe adulte în lumea copiilor este insolit. Vanitatea feminină este amuzant exploataată de cite ori se poate. Pirății atacă membrii expediției se tem: „Jderul chiar se apropiie de Vasilița, lărgăina prinsă curaj și tocmai cînd piratul se aștepta mai puțin, îl pocni cu un ou în cap Jderul se clătina amețit și căzu la picioarele Ortansei. Barza nu urmărise scena și inchipuindu-și că Jderul făcuse asta din proprie inițiativă, îi spuse tristă: — Poți să te ridici. Niciodată n-am țînat la tine”. — Și băiața continuă.

Gratuitatea și absurdul sînt minuite cu naturalete. Un tren profund de somnul băiatului o ia razna prin pădure! Contractul cu Bonifaciu se încheie astfel: „S-ar putea să accept propunerea, ochiosule. Citimi oferi?” — Două butoiașe de brînză Bonifaciu se strîmbă din nas. — E prea puțin. — Atunci unul și jumătate. — Perfect, rinji Bonifaciu. — Un final de capitol în maniera Urmuz: — Noroc, fi ură Cora băiatului, destul de amabilă.

Dar Jderul cel chior fu cit pe-aci s-o ia la bătaie, și totul s-ar fi isprăvit printr-un măcel, dacă băiatul nu l-ar fi apucat de mijloc și nu i-ar fi lăsat timp de patru minute, în lăbuța dreaptă, fapt care l-a derutat pe bandiți și i-a pus pe gînduri”. Bandiții sînt însă corijenți, își dau restanțele și le e frică de o Profesoară-Rimă. Clasa e plină de broaște țestoase, care servesc de pupitre, și ex-bandiții încearcă să opereze cu fluțu pe care le scoot din gușe. Băiatul e lut drept corijent și l se dă tema „Ce știm despre brotaclii reumatice” — „Brotaclii, inceptu băiatul, după un minut de gîndire, trec de obicei neobservați. Cei suferinzi sînt mai verzi decît iepurii și miros a pătrușel”, răspuns care satisface pe severa profesoară din școala cu gangsteri.

Acest absurd grațios constituie în fond elementul de suspans. Cartea e scrisă cu rafinament și tonul ei discret persiflant îi conferă o superioritate neașteptată. Insistența asupra ei e cu atât mai justificată cu cit aria literaturii pentru copii e de multe ori față de critică în melancolica poziție a Cenușăreșii.

Mihai UNGHEANU

ANA BLANDIANA

Taina

Voi știți desigur ceva și mie nu-mi spuneți,
Voi știți desigur ceva
Altfel cum ați trăi.
Cum ați fi trăit atîtea decenii
Părinții mei
Și voi, bătrîni ai lumii?
Iertalji-mă că vă opresc pe stradă,
Domnule octogenar,
Nu mi-ați putea destăinui
Și mie taina grozavă?
Îngenunchiez în tulburea lavă
La picioarele voastre, bătrîni:
Spuneți-mi taina...
Stele reci, cu labe fără soț vă mingie
Și voi nu murii.

Această plantă

Ce m-aș face
Fără această plantă
Care crește din mine,
Pe care o string, o meli,
O larc, o deapăn, o țes, o croiesc,
Din care mă-mbrac, în care dorm,
Din zdrențele căreia tac hirtie?
Toată ființa mea a crescut
Pentru această stranie producție
Încît citeadată în nopți copilăroase
Tresar:
Doamne,
Nu mai știu face nimic altceva,
Nu mă lăsa, Doamne, fără spaimă...

Gînd

Cine se va mai întoarce
Din această veselă călătorie
Și, mai ales, cum?
Poate trași?
Dar ce firziți va fi pentru asta...
Poate dusmani?
Dar ce vreme va fi...
Fără sunet, fără gest, numai privire,
Cu fațete ne-nimplite ne-alintăm
Și fără ca vreodată să pornim,
Gîndim —
Doamne, cine se va mai întoarce
Și cum?

Hotarul

Caut începutul răului
Cum căutam în copilărie marginile ploii.
Alergam din toate puterile să găsec
Locul în care
Să mă așez pe pămînt să contemplan
De-o parte ploaia, de-o parte neploaia
Dar întotdeauna ploaia-nelă înainte
De-a descoperi hotarele
Și reîncepea înainte
De-a ști pînă unde-i seninul.
Degeaba-am crescut.
Din toate puterile
Alerg și acum să găsec locul unde
Să mă așez pe pămînt să contemplan
Linia care desparte răul de bine.
Dar întotdeauna răul încează-nainte
De-a descoperi hotarul
Și reîncepi-nainte
De-a ști pînă unde e binel
Eu caî începutul răului
Pe acest pămînt
Înnorat și-nsorit.

Oh, rîzînd

Oh, rîzînd și plîngînd și plîngînd și plîngînd
Ne ivim ne-nîlîm ne-nmulțim ne-aminîm
Pînă unde fixați și fixați pînă cînd
Închinalți sfîntului marelui mîm

Pînă la ultimul pas de la tipătul prim
Totu-i prestabilit și în ce și-n pămînt
Dar nimeni nu poate ști cînd izbucnim
Brusc rîzînd și plîngînd și plîngînd și plîngînd.

Ce supunere geomăndă ce același abim
Și pisicile-ascultă cu și cîtîni cuvînt
Ne salvăm ne cunoaștem ne-năltăm ne
numim
Doar rîzînd și plîngînd și plîngînd și plîngînd.

LUCIAN BLAGA

fragmente
de
jurnal
inedit

După plecarea doamnei preteșe și a rintelui Buna mi deschid geamantă, scoțându-mi cele necesare pentru culere. Sufiu în luminările ce ard. Cu insistență, căci ele rezistă suflării, cu care eu să le sting: „Trebuie să fie vie și flacăra, prea ține la viață!” Și pe urmele astui gând mă duc în închiruire la fapă de gratie, care nu se departe. Ea e o în vale, învăluită de același cîntec apelor, ca și mine. Și în gând aduc ființă lângă mine. O înec în mine, cu un fel de cruzime ca să nu mai existe decît în ne și prin mine; poate că așa voi scăpa suferința frumuseții. Sau poate că asta e somnul: înecarea, topirea, desfructarea în tine a ființei iubite.

M-am trezit oare vreedată în noaptea asta? Anevoie îmi dau seama. Am simțit pe-un străjăc umplut cu foi moi și stiuțelile de porumb și pe-o pernă dolă de foi de ferigă. Trezindu-mă, mai am în mine ecourile somnului vegetal și o ușoară beție de ferigă. E încă desămintea. În podul scund al căsuței a fost odată cu zorile un cîrripit, în silabe scurte. Se zbate apoi, acolo, deasupra, în dosul grinzilor, puzderie de vrăști. Numădeci mă ridic din pat, fără să mă gândesc la ce fac. Urmăresc în nesăț joaca și gîlceava și, în sfîrșit, ce nu par a se sînchisi de prezența omească sub stăluțurile lor, ul me gînd se încheagă pe linia unei țări. Subt straturile somnului meu veaceastă așteptare n-a așteptat, proba- toată noaptea. Îmi mișc buzele, rostinc ntru mine însumi ceva: peste câteva ce- nuri va trece pe-aici, eu! Numai de nu s-a- timba timpul! Gria ce mi-o dă sta- za timpului mă face să sar pentru un mo- ment din pat pînă în pridvor, ca să mă sigur singur de vremea, prin care se în- țărăsc toate crugurile și cu „privire la are am de altfel o certitudine încă din lipa trezirii. Afară e și zarea lumii, se rătat un albastru senin și treaz. Soarele e abia ieșit de după culme urcă pe dru- mul său ceresc; arde cu putere, dar încă fără a fi desfructat roua, ce scintăiează în reflexe colorate, prin iarbă. În fața căsu- tei, se înalță cît omul un stog de fin, care scotind după culcare, încă nu a fost plouat. O iau spre stog, bag mina în el, parcă vrea să scot din finul, ce mi- roase proaspăt, un penepe pus de cineva acolo să se coacă. Nu departe, dintr-un dîlm, curge apa unui izvor. Pornesc des- cult pe cărăruia, ce duce într-ocol. De mult, tare de mult, n-am mai simțit sub alpi moliunea lutului reavăn. Intre amintirea unei atari senzații și senzația, de a cărei voluptate mă pătrund prin alpi, se arculiește durată copilăriei, a ado- leșcenței, a întâii tinereții și a vîrstei lor- lăse în urmă. În dulcea confluență dintre amintire și senzație simt, cu un cutremur, că nu mai sînt în plină vară a vieții, ci oarecum pe la sfîrșit de August. Ah, dacă aș mai putea să fiu încă o dată în viață, unde sînt în anotimp: pe la mijloc de iulie!

Iarba crescută rar de-o schioapă, prin preajmă, după întiul cosit, e moale și ea ca lutul umed. Se pregătește otava mătă- soasă. Mă îmbie să mă întind. Mă dezbrac de pijama pînă-n briu, și mă lungesc cu fața într-o parte, în pirjolul soarelui de di- mineață. Văd acum peisajul, nou pe toate ale sale, căci mă uit de jos în sus. Sînt într-adevăr sub o sprinceană de pădure în dosul căsuței — niște splendorii goruni. Vrăbutele zburdă și se zbat prin scoeci- rile de tinichea ale căsuței. Un sunet ca de cădere a unui obiect se aude pe coperi- șul căsuței. Întorc privirea și zăresc o ve- veriță, care de pe coperiș sare într-o tuță de mătăcină și o ia în salturi neverosi- mile spre pripor. Veverița se avîntase pe căsuță dintr-un gorun. Stau întins mai mult sub bolta cerească, decît pe mînt, cu fața în sus. Pirjolul soarelui îmi ia epiderma pe suprafețe, ce se delimită- ză, arzînd pînă în straturile celulare.

Pe cînd era 9 se apropie, mă găsesc ia- răși în pridvor, gata îmbrăcat, îmi bău- sem laptele și gustasem și din pinea po- pească, ce adună în sine toate aromele cîmpeii transilvane. Iau loc pe-o laviță lângă perete, în fața mesei. Soarele stră- bate prin via de vie cu ramificații abun- dente, prinsă cu drucei de stilpii pridvoru- lui. Lăstării crescuseră nesupravegheați și unii ajung în virfurile pînă deasupra me- sei. Pe masă se proiectează prin desîșul frunzelor o multime de sorii mărunți. Stru- gurii se umflă de sevă, dar boabele sînt încă verzi, bătînd spre vinețelul toamnei viitoare, latentă încă. În așteptare aud în- tr-un colț de pridvor, la stînga mea, ci- rripit de rînducică. Îmi ridic capul. Intre scîndura poaului și grîndii un cuib mare

clădit de-o rînducică din argilă cărată cu gura. Osteneala gurii a rămas întipărită pe forma, cu bulburi mici, a cuibului, din care atîrnă fire de paie cu care pasărea și-a întărit lucrarea. Cinci capete de pui cu guși roșcate și cu caș gălbui la gură, lîvesc marginea cuibului. Capetele stau unul lângă altul parcă ar pîndi. După vreo câteva clipe o rînducică pătrunde în prid- vor. zboară pe sub grînci, cam aștită de prezența mea. Rînducica se așază, sprî- jindu-se de partea dinafară a cuibului; în aceeași clipă cinci guri se deschid deo- dată, declanșate automat, parcă ar vrea să înghită lumea. Rînducica vrea murea adusă în cioc în gura jnuia dintre pui. Apoi zboară iarăși în larg. Cele cinci guri se închid, iarăși deodată, și puii aște- ptați cu capetele unul lângă celălalt, în liniste, reînțorcerea rînducii. Imaginea cuibului, pe marginea căruii puii și-au potrivit mici adîncături pentru gîturile lor, se integrează desăvîrșit în privești. Cu asemenea guri poticoase începe un nou ciclu al vieții.

Apoi aud pași apropîndu-se de căsuță. Pridvorul e bătut cu scînduri pînă la briu. ușa spre lumea verde e deschisă. Și Ana apare, îmbrăcată ca și așază, cu toba bu- ruienilor de leac, atîrîndu pe grația șol- dului. Se oprește în ușa: „Ah, ce splendid e aici!” „Măi frumos cred că nici nu poate fi nicăieri”, îi spun. „poftim, poftim! Cu- prînde loc pe laviță, aici lângă mine.” Ana intră, fără a ezita cîtuși de puțin. Intră în chip foarte fere, ca și cum așa trebuie să fie, și nu altfel. Și ca să nu fie stînjinită, ea își scoate toba de me- tal și și-o pune pe masă. Cu mișcarea bra- telor și cu umbra sînilor, ce se reliefează fieceorică prin bluză, ea stînge sorii mă- runți de pe masă.

„Să te odihnești puțin, urcușul te-a obosi- t”, pe urmă putem pleca. să hoinărim și să hălăduim pe culmi!” „Ascultăm în tăcere cîva timp joaca păsă- rilor deasupra noastră. Și toate sunetele ce vin din pădurea de alături.” „Așază, cînd am sosit pe întinerie, era aceeași năvală sonoră, dar alte gîngă- niile!” remarc eu, „acum stăpînitore în peisaj sînt lăcustele, așază erau fluturii de noapte!” Verzi sau brun, de toată mă- rimile, „cosăși” umplu aerul cu un susur haotic, pătrunzător. Nu atrag Anei luarea aminte asupra cuibului de rînducică. Vreau să descopere ea privești. minu- nată îndeosebi cînd rînducica se întoarce și cînd se cascade cele cinci guri. Rînducica sosește. Ana remarcă scena spectaculoasă și se încintă, bătînd din palme, cu o ex- clamație de bucurie. Cele văzute o trans- pun și pe ea în miezul vieții organice. Ochii ni se vor întoarce mereu spre cuib de cite ori vedem rînducica revenind.

Și tacem îndelung. Mai mult decît ar părea cuiva că se cuvîne. Tăcerea noastră e palpabilă aproape, ea nu pare golul din- tre cuvinte, ci mai plinul dintre cuvinte.

„Aș asculta la nesfîrșit acest grai al lumii, și aș tăcea la nesfîrșit. Astăzi, des- de-dimineată, am ieșit desculț pînă colo la izvor. În mijlocul priveștii am simțit ca un junghiu de prăsea la inimă. Îmi spu- neam că de toate astea va trebui să mă despărț câteva zile. Și simțeam că nu mă voi putea rupe din privești fără de a-mi sfîșia ființa.”

„Da, e greu să te zmești din acest susur și zumzet, după ce o dată te-ai lăsat ademeni căzînd în lațul de mătăse și argint”, răspunde Ana, „să mai stăm puțin”. După alte câteva clipe ea își rostește o dorință: „N-ai vrea mai bine să-mi citești ceva? Din poeziile tale. Le cam știu pe de rost, dar parcă aș vrea să le aud o dată spusе de tine.”

„Era și un gînd al meu. Mai ales că eu, care nu le-am știut niciodată pe dinafară, le-am cant uitat. Nu mi le-am mai zis, nici singur, nici în dragă tovarășe, de ani de

Fragmentul în proză pe care îl publicăm în numărul de azi al revistei *Lucașul* face parte din însemnările avînd caracter oarecum autobiografic rămase de la *Lucian Blaga*.

Cîteva extrase scurte le-am oferit spre publicare lui *George Ivașcu*, îngrijitorul ediției de Poezii (1966-1967), ele fiind incluse în notele de la sfîrșitul volumului.

Vom continua publicarea diferitelor frag- mente din aceste însemnări în proză, în măsura în care considerăm că ele pot pre- zenta un interes pentru viitorii biografi ai lui *Lucian Blaga*, pentru istoricii și criticii literari. Comentariile și explicațiile pe marginea tex- telor le considerăm inutile.

Dorli Blaga

zile. Și cum însumi doream să le încerc zîmții și caratele, mi-am adus volumul. Bucuros nu prea citesc altora, dar ție, acum, aici, e altceva. De-un glas prea tare stihurile mele se sfărâmă. Poezia mea nu se pretează de loc la o dicțiune așa-zisă „artistică”. Dar la un citit monoton, întru- rupt de multe tăceri, în doi și într-un pridvor ce răspunde în lumea verde... crec că merge.”

„Așa mi-am și închipuit orice împărță- șire a lor. Cu modulul și simplu. Să iasă în relief textul. Substanța să nu fie coples- ă și destrămată de arabescuri sonore.”

Trec în încăperea de alături și-mi scot din geamantă volumul. Reluîndu-mi lo- cul lângă Ana încep să citesc. La alegerea bucăților ajung în oarecare dilemă. Ea vrea să audă spicuri și din întiile culgeri, dar ezit să-i împlinesc dorința, mărturisînd că și acele culgeri le scot depășite și că nu mă mai pot transpune în atmosfera lor: „O întoarcere îmi este aproape inter- zisă. De altfel lirismul meu s-a desfructat, în ultimele mele culgeri, la altă adîncime și cu alte mijloace. Această faină o voi cere deci, după placul meu, în orice caz prin sită de mătăse și nu prin sită de păr de cal”. Ana nu mai stăruie să audă neapă- rat, ceea ce cunoaște pe dinafară. O port prin poezia, cei rămasese întru civa străi- ni. Ea urmărește cu tot mai vie luare a- minte. Simt că prin modul simplu al dic- ționului, ce nici nu poate fi numită dicțiune poeziile mele mai din urmă, ce-și crea- rează faima de a fi dificile, îi devin dintr-o dată accesibile. Nu prin explicații, ci doar prin felul citirii, prin care reliefează sensuri și accente. Îi atrăsesem atenția încă de la început că trebuie să urmărescă cuvîntul cu imaginația și cu inima deschisă. Să nu cadă în greșeala unei raționalizări, la care poezia îndocobste nu aspiră. „Sensur ascunse, ce ar putea să fie formulate în chip abstract, nu se găsesc în poezia mea decît ca alunecări, pe cari însumi le com- damn. Toate sensurile în de domeniul unei sensibilități metafizice, ce coboară în adînc și vine din adînc, ele n-au confînii cu înțelegerea filosofică discursivă. Aceste lămuriri ale mole, ce încearcă doar să pună pe orice ascultător în gardă față de ispită curentă de a transpune stihurile mele în interpretări scoalrești, didactice cad pe un teren sufleteș prielnic, căci și Ana a înțeles din totdeauna să se apropie de poezia mea în acest chip. Și ceea ce-i împărțășesc în clipa de față vine ca o întărire a unei atitudini receptive, pe care ea o luase instinctiv încă de mai înainte.”

Ana, cu capul răzimat de peretele din dosul laviței, ascultă zîmbind. Se pătrunde în plină zi ca de-o pulbere astrală, și cin- tecul se clădește încă o dată în inima ei. Intercalez în lectura mea și citeva poezii. Intercalez în lectura mea și citeva poezii de iubire. Ana se adună puțin în sine, după destinderea de adevărate. Ea caută să-și ascundă emoția, dar luarea ei aminte se întetește Pleoapele și se deschid un mo-

ment mai tare și apoi bat ca niște fluturi ce s-ar lovi de-un petete. Adevărul e că citind, la modul cîntecului, aceste poezii, pe cari o dragoste de mai demult, pe care am curmat-o brusc, mi le inspirase, o ne- prevăzută mișcare sufletească mă ia și pe mine în virtelul ei. Icoana ființei care în- aceși timp mă hrănea o arzătoare înaltare, parcă nu mai vrea să se închege în mine. Iar emoția, intrupată în stihurile de altă dată, se revarsă firesc și fără zăga- zuri asupra ființei de lângă mine. Numai așa versurile își redobîndesc viața. Palpită lângă mine o altă ființă. Fără de această suavă vecinătate, stihurile mele mi s-ar părea cadavrele unor emoții puternice, dar trecute. Vibrația, ce ne cuprinde pe amîndoi, se comunică aerului. Print-o spîrtură de verdeță soarele pătrunde în pridvor.

Răsînd prin volum, în căutarea unei poezii de alean, pe care doresc s-o mai ci-lesc, îmi ridic o clipă ochii spre Ana. Buza descepe ușor lucrul unui dinte. E ca un semn că Ana încearcă o dulce pierdere de sine. Fa nu se așteaptă la ceea ce ur- mează, și ceea ce și pentru mine va veni firesc și cîtuși de puțin gîndit. Mă întind spre surusul de vreață și-l cuprind, sâr- tîndu-l. Este doar o atîngere de-o clipă. Buimăcîță într-un fel de fapta mea neas- teptată. Ana se ridică, aproape sîrînd, pînă lângă ușa pridvorului, își vîră obrajii între toile de viață, parcă să se ascundă, și apoi, cu un ușor tremur de emoție în de- gete, cuprinde în palmă un strugure, min- gîndu-l. De mirat că strugurele nu s-a coapt într-o clipă în mina ei.

„A fost fără de voie. Veni — așa — peste mine. Iartă-mă! fi zic, în timp ce toată făptura mea cade prădată unor gesturi necontrolate, ce desfigurează frumusețea clipei. Ana nu răspunde cu nici un cuvînt. Dar își reia locul lângă mine, cu îndrăzneală firescă, și cu un aer serios, parcă ar intra în drepturile ei, din care aș fi alungat-o cu insolenta mea de adevărate. Cu acest ac- ces de seriozitate Ana vrea parcă să pună între noi o distanță, pe care lumea fizică nici n-ai putea-o cuprinde.

Închid volumul și-l pun într-o doară pe masă.

„Prea te uiți la mine, muștrindu-mă cu tăcerea! fi zic, și cum nu mai pot să-i îndur privirea, în care prinde grai o severi- tate intrigată și nedumiră, îmi îngrop obrajii în poala ei. Prin culele fuste simt cu obrajii căldura trupului ei. Absorb în mine un miros curat de stofă mătăsoasă, dozat ușor cu un parfum de levănțică și c-o aromă feminină, ce dă bății inimii. Ea nu-mi depărtează capul și nu se apără. Dempotrivă, îi simt mina, care-mi mîngîie părul.

Îmi ridic brusc capul și mă potrivesc spetezei laviței, cu decență, lângă ea. „Sînt alitua ani de cînd mă port cu acest alean.”

„S-a terminat cu cititul” zice ea „păcat, căci a fost așa de frumos!”

„Aspirăm mereu spre mai mult. De la poezia din carte spre poezia în carne și oase.”

„Și de-acți spre poezia care încă nu s-a născut”, completează Ana, rămînînd cu gura întredeschisă.

Ea se ridică. Mă ridic și eu. Sîntem ușor amuțiti amîndoi ca după un scurt vîrtej. Lăcustele verzi lucrează de zor, parcă ar fi tocmite cu simbră la cosit de iarbă. Cum ridicîndu-mă, mă potrivesc în fata Anei, foarte aproape, o cuprind cu minile de subsuori și o trag spre mine. Gurile noastre se găsesc. Ea tremură în brațele mele. Nu manifestă nici o împotrivire. Aro- ma vătărică a gurii ei — îmi reține suflul, de astă dată mă pot decît o clipă. Am simțămîntul unei mari și tainice descoperiri: am dat de izvorul vieții.

Coborînd din pridvor, Ana și scoate, pe praugu de piatră, pantofii (ciorapi nu are) și aleargă desculț pe lutul moale, ușor umed, întipîndu-și tălpile goale pe cără- ruia, ce duce la șipotul din apropiere. A dat desigur urmare unei ispite de a în-

cerca cu tălpile senzația răcoitoare a lutu- lui, ce se modelează sub presiunea tălpi- lor și degetelor. Șeata tălpii se întipă- rește și ea în acest mular. Dar — fără a-și da bine seama, Ana a cedat, fără îndoială și ispitei de a-și amesteca urmele tălpi- lor cu urmele tălpiilor mele, care se văd, sigure și mai adînci, în lut. La șipot Ana își întinde picioarele, căzîndu-se să-și în- țoacă tălpile așa ca apa din micul scoc să-și spele, în cădere arcuită, lutul roșietic- gălbui, ce-i colorează pielea. În cursul acestei operații, ce are aproape înfățișarea unui rit născocit pentru desfructarea ființei ei în miezul lumii luminoase, dibuiesc, cu ochii, subsuora albă a piciorului, din dreptul rotulei, prin ceea ce în această mare privelește se înfîntează un fior de căldă și trazeții sensualitate. Cu tălpile spălate din injurarea șipotului. Ana se întoarce prin iarbă mărunț și mătăsoasă, întră, fără a se apleca, în pantofi. Cu cîta înde- minare intră în pantofii femeie! Dar acest gest, văzut și la alte femei, e de astă dată grațios și firesc și nu o are nici o impli- cație frivolă. Pornim. S-ar crede că o vom lua la deal, să ne împlim piepturile de verdele și de răcoarea fauilor, dar, cînd să apucăm în sus. Ana intervine: „S-o luăm într-altă parte. Parcă mi-e teamă să nu desfructez, prin eforturile sportive ale urcușului, emoția ce a rămas în mine și pe care vreau s-o păstrez. S-o luăm comod — într-acolo.”

„Intr-acolo” e un cuvînt însoțit de un gest, ce indică o direcție solară, tocmai spre grădina de pe pripor. Grădina, în apropiere, după o părere de dimb, ca la o aruncătură, două, de suliță. Iată că și ajungem. (...)

„Să-ți arăt ceva, un petec de grădină dintr-un timp ce mi s-a părut apocaliptic pînă cînd a venit un altul și mai apocaliptic. Mă leagă de loc unele dragi amintiri”. Ne îndreptăm spre umbra părului pădu- reț, cu coroana rețezată circular ca o um- brelă. „Aici era o măsuță și-o bancă. Nu mai este acum nici masă, nici scîndură. Dar aci mi-am scris piesa „Arca lui Noe”, în zău, în timpul războiului, în auzem cu tălpile lăbuturilor surde ale bombardamentelor din Valea Prahovei. Simteam aici vibrațiile ce veneau pe sub mînti, prin roci de bazalt și de calcar de la o distanță de 150 km. Aci mă vizitat într-o zi veverița, ce o văzuși adinecari. Acț veverița și-a ridicat lăbuțele pe virful piciorului meu, în timp ce, sînd liniștit, bociar peste picior, la masă, lucrăm. (...)

Ajungem la moară. Una din cele două roți macină de zor. Intrăm amîndoi. Mă aplec să nu-mi isbec fruntea de pervazu- lului. Morarul adastă, cu duhul absent, în- tre cele două scirăse, în cari, la înălțimea unor catafalcuri, se adună faină. Urm, cu glas mare, sănătate morarului. El ne ghi- cește salutul după mișcarea buzelor, căci în vuetul scriștorii al roții și al pietrelor de moară, cuvîntul omeșec anevoie se aude. (...)

Ne apropiem, eu și Ana, de scocul mi- nuscul pe care curge măcinușul. Nările ni se dilată agreebil excitate de mirosul fainei proaspete. E faină de porumb cu un aproape inezisabil iz de pîndit, ce-l simți de-ndată ce caști gura. Îmi întind mina să pipăi faina ce curge pe scoc. E caldă, aproape încinsă. Ana se duce de cealaltă parte ca să adune cu mina același șipot de auriu măcinuș. Morarul iese fără a se sîn- chisi de noi, să dea drumul și celei de-a doua roți, după ce vărăse în plinia enor- mă, deasupra pietrelor de moară, un sac de secură. Rămînem pentru cîteva minute numai eu și Ana în moară, printre obiecte și umelle acoperite de un strat gros de-un deșet de pulbere fină de faină. Mîinile noastre se întînesc într-o încercare fainei, de-o moliune fierbinte ca suflul nostru. String pîmîntul mic al Anei în palma mea. Ea îndură cu un suris stringerea. Drogos- tei fi place să se întoarce în arhaic. Și noi ne întoarcem. (...)

Intorcîndu-se morarul ne găsese încă pierduti întru încercarea fainei, în care ființa noastră și-a îngropat ardorea. Cele două roți întrezărite prin crăpăturile bir- nelor, se învîrt în scoorile mari de afară bătînd apa cu lopește. Osiile, acoperite de mușchi verde din care picură apa, se pre- lungesc pînă sub pietrele de moară. Pulbe- re de faină joacă în razele soarelui, ce pătrund pe ici, pe colo, prin coperișul morii, pînă la noi, materializate palpabil că le poți tăia cu mina.

Îesim. Ana îmi spune: „Am înginat tînta scenă din „Arca lui Noe”. Poate că vom intra de-acuma și în drama salvării!”

„Prea smerita mea părere este că am intrat de-a binelea”, îi răspund.

Die Dichter, wohnen über dem Fluge
Des Vogels,
HÖLDERLIN

ION ALEXANDRU ascensiunea

d se poate vorbi despre corăbii
ă te afli în fața unei mari călătorii
șteptată de mult pregătită cumva
ie fără de care nu se mai poate
lătorie, marele tău drum,
aduni și crești pentru el
oate obiectele și nădejdele
urile și puterile în acel drum
arabie care iață că ntr-o bună zi
de neînchipuit în fața ta.
deci fiecărui și corabia gata
călătorie de așteptată călătorie,
îfel de cum credeai — totul se întimplă
închipuiri că va veni în zori
încep toate călătoriile. În zori
ele încă mai pălesc
ni ce-a mai rămas și cînd soarele
lume să îți deia pornit pe marele tău drum
și să-ncepi să te bucuri în sfîrșit
evăr a-nceput totul și acum e acum.
je îți spui tu să fie
și se întimplă cu totul altfel.
r, amînăta mereu așteptată
r, să cheltuiind totul ca pe drum
ci lipsă de nimic. Călătoria ta
altuia, drumul tău peste apele mari
zul acela de foc ce mistuie închipuirile
de fluturii plîng pe semintele vulcanilor
ele albe fierb în măticele-mume
e apă, așadar, mereu umfel
re corabie — drumul tău, o, iață
ă să te ia pe neașteptate.
apare-n miez de noapte
scurt, și să te urci iute că nu-i timp
ut. Nici nu te-ai dezmeticit bine
-ai luat rămas bun — ce-a fost
rînt ai uitat (acea sabie, acel scut)
ci să-aprînzii o luminare și să-ți mai vezi
rplu stîns lângă geamul-noaptea.
le păcat că vine alif de pe-o vreme
tă. Vine ea, corabia, în miezul nopții
dorm și nici nu te pot ști
ar nu te pot urmări cum te îndepărtezi
le natale
ar nu-i poți trezi — nu-i timpul pentru asta
dragi măcar să-și ia rămas bun — unii dorm în alte
odăi

șle drumuri se-ntimplă să fie plecați — mereu e așa
apropiați sunt pe undeva trimiși. Și iață că tu
e pleci pentru că-ntr-adevăr fi-a sosit
rostul și așa în grabă îți apuci hainele
îndemină pentru marele drum — croile anume
de prej. Astea mai ai timp să le-imbriaci
te arunci în negro corabie și drumul începe

A început de mult de fapt așteptînd din vremi imemoriale
Dar acum este esențialul că-ntr-adevăr ești pornit
Și totul se va-nîmpla cu-adevărăt de necrezut
Casa rămîne-n urmă, casa pe care n-ai s-o mai vezi nicicînda
Casa ta în care a-rămas orzînd o luminare. Abia mai licăre
Din ce în ce depărîndu-se — singura sulfare trează în noapte.

Că-ntr-adevăr noaptea-i gra și-apăsătoare
Nu-i stea pe cer și bate-un aspru vînt
Ce-anunță vreme rea și ploa adînci de toamnă
Patria mună iață pierînd și ea — rămasă amintire
Femei pe drumuri citeva bătrîne, deoluri culcate lângă muntii
Cîțiva păstori veniți din Mareea Moartă, fîntînele fără stăpîni
Amurgurile — acelaș straniu cu văduvele ielului la porți
Și clopotele pururi spînzurate în tururile roase de furtuni
Bătrînul cîmîrit într-o bătrînă lume cu ușile ce scriștie-n lîjni
La margiile cerului uitate de ingerii dinții și ei bătrîni.

Și iață că-n corabie ești strîns plecat demult
Corabia plutind pe apele acestea nelicpodant bizare
Ce-ncremenite lumegă și porcă aprile daud
Să se întoarcă îndărăt la baza lor prăpastie pierdută
Ce n-o mai știe nimeni cum pierit-a, lăsîndu-și umbrele
Porunci de veghe pe morminte
O apele acestea vițerji ce se-nvîrt
În jurul stilpului de foc prin care vorbește tunetul
Sunt imbarcat în pleîn voyage de fou
Demult pornit spre cer de pe lărină
Corabia, corabia aceasta cit e de altfel decît o-nchipuim
Aici mi-am strîns eu toată avuția prin catacombe tainice
Slujind lumina care crește de deasupra spre bolțile ciumatului
pămînt

În scîndurile-acestea putrede în noapte plutînd
Spre cine știe unde pînă cînd. Sunt imbarcat
Corabia mă poartă, l-afita liniște, înainte
Un soarece măcar de-aș zăi rozînd m-aș amăgi
Crezînd că e flămînzii prinți dezmostești m-au jefuit
Trimîși în lume din ce în ce mai decăzuți și mulți
Și i-aș ierta zîmbînd — ducă-se naibii — ce e pierdut
E bun pierdut!
Însă e noapte veșnică. Nimic nu mișcă, pipăi podeaua udă
A-nceput o ploaie mută și zăpușitoare
Și cite poveste de un acoperiș — vesmintele subțiri
Mi le pătrunde vîntul un vînt geros și nemîșcat
Și stau lipit de un catarg fantomă cîl lumile de gros și greu
Înaintez? Opritu-m-am? Sunt singur absolut
Și noaptea zace-n mine ca-ntr-o cavernă de năluci
Nu se zărește nici-o zare Măcar o turmă cosmică să aud
Pe-un deal cum își păstrează toți păstoriul jarul
Vedea-s-ar centrul lumii — s-ar vorbi. Toți dorm
De bună seamă somnul lor de moarte și s-au stîns în ploaie

Toate lumile luminii pe-acest fără de margini cîmp
Desigur că ajuns-am undeva departe și nu-s nici așezări
Pe-aici nici mări și nici pustiiuri — măcar șalicii cucuși
În tururile piramide clădite pe profeți
Sunt poate printre holde moarte ce-și dorm adîncul lor necopt
Crescute de la sine pe-un șes fără de moarte neluminat și nepăzit

Ce își așteaptă vai, secerătorii.
Oricum sunt foarte foarte sigur că pe aici, eu
N-am mai fost nicicînd. Noaptea ce graoznică și mare
Din mine crește fumul ei amarnic și se înnoadă
Putred în Eter. N-are nicicum de gînd să plece
Abia venit-a ceasul ei, pe timp lipit gălbui
O lipitoare cu sînge rece și străin.
De-altfel cocoși trebuiau, veste de mult să dea
Că zorii-s pe aproape — o, etern amurg și beznă apoi
Eternă. Nu mai știm nimic. Nu-ni nici un semn
Și oare suntem unde? Strig. Răsărîtul Miozănoapte nu-i?
Ori încotro mă-ndrept aceeași graoasă beznă
Apele-aceleași mute ca și cum n-ar fi
Le știu acolo reci, coplesitoare tîrîndu-și trupul gros
Și greu spre-nepărțata, Depărțate.
Eu încotro? Spre-obîrșii, ori spre margini?
Curg, asta știu, spre undeva, neliniștea mă duce
Acolo unde se opresc incremenții toți călătorii.
Și de unde cad apele pustiiite-n dosul lumii
Totul căzînd și decade spre-o treaptă alia dedesubt
Ce urcă îndărăt spre o decădere mai singură de foarte su
Cădere-n jos golește sus abisul și sapă altul
Mai adînc în nopți — un du-le vino
Valurile-aceleași fuagurii palide mugind
De-a lungul pălîilor cascade rupte din
Osul capului.

Eu să am grije doar să bag de seamă
Tot ce se-nîmplă să nu-mi scape nimic
Înnebunesc de spaimă că s-ar putea să trec pe lângă
Și-i doar în joc tainica mare speranță
Călătoria mea și acest drum pot dezveli
Și pot ascunde mă pot porți, clarvăzător de-a pururi.

Cite nu-s Doamne, de văzîl și cite se povestesc
Și cite ale lumii și cîți alți călători ce știu
Atîze despre foc și prieteni și despre nopți
Și felul și norocul lor
Și-afitea vînturi mă vor saluta și țururi
Și marinari bătrîni în porturile năilor țărîmuri
Să în alitua minte cu de-amîntuînd. Doamne
Cum am să trec peste abisuri, pe lângă marile Cetăți
Și văm și atîze țări vestite rămas-e urmă
Și atîteza lumi nenumărate lumi și lume, doar
O călătorie e un vis și toți se duc și vine fiecărui

Ziua desigur ziua lui.
Acum eu nu mai sunt dintre aceia ce tot așteaptă
Și se pregătesc cit de naivi și de copii acolo
Făcînd la planuri și mereu, gresînd.
Acum eu sunt plecat sunt imbarcat și iață
Și pornit de-alif-amar de vreme. Pot spune chiar
Că m-am născut pe drum. Și nici nu mai am știre
Mama de-a fost cîndva și cînd pieri.
Fără-ndoială că aici cu mine călătorii o vreme
Și ea și dispăru. Poate-a plecat înainte
Ca să dea de veste că fuil ei iubit se-apropie-i pe drum
Să i se facă loc cum se cuvîne
Să fie așteptat și preamîrit
Căci suferi-a cil și știe cite! Și-apoi e fiul
Mamei cel dinții.
Ori poate îndărăt să se tî-nțors acasă la vatra ei
Și nici să nu-mi fi spus. Poate dormeam cînd a plecat
Desigur și i-a fost teamă și nici nu m-a trezit
Ori poate e cu mine și nu bag eu de seamă.
În bezna asta ce se poate ști!
Acuța ea-mpinge corabia din spate. Acolo jos în ape
Scufundată ea. Cu părul despletit biciuie boicloare
Aceste valuri lenese de timp ce nu mai vor urcușul către mare
Însăși corabia poate că-i ea. Că pot alif de bine
Să stau întins să nu duc nică-n lipsă precum cel mort ori
nenduscut.
Atîta doar, că-i mereu noaptea și-mi murea trig și-au început
Să urle marile pustiiuri ce vin încoace pustiuind
Și bezla asta-i îndoioasă corabie nu s-a mai văzut
Un astfel de lîntoiu peste lume lăfîș și gros la nesfîrșit.
De altfel maică beznă încep să mă simt bine.
În vâlurile tale învoalat. Parc-aș fi un mire cavalier
Ce se retrage-n doliu de la mormîntul alb,
De pe ostravul de foc.
Dar iață văd ceva distinct, acolo vine!
Ah cine și ce vrea și cum!
Simburul beznei bezneloi s-arată
În rostogol coplesitor
Unde să fug dintre aceste scînduri
Se lasă peste mine duhnitor și greu
Îmi intră-n gură ca un soarec sumbru
Lungii și moale și lăpîl Auzul vai, mi-i sparge
Cu părul său de piatră
S-a-nîns pe pieptul meu acum
Cu totii grei cîl înfinitul m-apasă, stringe, țipă

Simt... Sunt iață dus
Corabia sub mine îngrozită-aleargă
Ajung ajuns-am...
Prima oară aud sub mine apele curgîna
Pe valuri sunt culcat și se văd mi de stele
Și marea e albastră și de loc
Și mi de coruri ingeri mă mprețmuie cîntînd
Întîns pe un ploap de arîp
Începe-ascensiunea mea prin vămile văzduhului.
Acolo uite, cum rămîne o mare
Acolo un popor, acolo uite-un schil
O maică, un izvo, acolo uite-pămînt amarnic
Și uite acolo un geniu și uite-acolo un soare
Și uite-aici e moartea și-nții zori de zi!

Tot citind poezie „nouă” ti se strepezeo până la urmă dinții. Chiar dacă ti i-ai pus. Ți se face lehamite pur și simplu, ca și când ai încerca să mesteci ciliți, cu speranța că odată și-odată ai să le prinzi gustul secret, care-i face pe alții să leșine de plăcere. Gata, s-a isprăvit! Arunc pe fereastră o carte și mă uit dacă acolo unde pică se face o fîntînă. Nici pomeneală — nu mai apar fîntînile nici chiar așa. În felul acesta ne întorcem noi, ispășiti, la marii romantici.

Unde-o fi dispărut, unde s-o fi scurs mal-ul ăla du siecle de n-a mai rămas nici urmă? Am știut să înregistrăm cînd a închis ochii ultimul vorbitor de limbă sardă, data exactă a faptului, dar cînd a dispărut ultimul demon nu ne-am întrebat niciodată. Ca și cînd limba acestora n-ar fi fost importantă! Să fie Demonul lui Lermontov printre cei din urmă reprezentanți ai spitei sale, care mai îndrăznește să ia în serios căderea lui, vrea să se înalte prin iubire, face jurăminte nemaipomenite și-o sfîrșește alt de prost.

Să intrăm prin strămoșii Darial în lumea poemului celui care se simțea aproape ofensat de-a fi numit Byron al răsului („Nu, nu sint Byron, altu-s eu”). Să facem reconstrucția, poate prindem vreau fir. Locul, vedeți, este fantastic: peisaje prăpăstioase, cascade, ghețari, poteci povirile, Caucazul — blestemat încă din antichitate, nu degeaba Prometheus, aici a fost pus să-și dăruiască ficatul. (Un vultur se mai roteste încă pe deasupra noastră, n-ai voie să urci pe aici cu chibrituri, sau să tragi din pipă. Supranaturalul intră în obisnuit, e o confluență grozavă, ca la înfîlțirea între Apa Simbetei de pe pămînt cu Styxul. Eroii au ceva tumutuos cu urdele Terakului. Tamara posedă toate atribuțiile frumuseții gruzine, înălțime, talie, păr, ochi, mers. Dansează minunat, și are aproape o predispoziție bolnavicioasă spre ideal, perfecțiune, spre altceva. De aceea ea aude, prinde din zbor imediat glasul Demonului (putea să nu-l audă). Portretul ei e strălucit în folosim de traducerea lui George Leonov: „Mă jur pe-al stelarilor noian, / Pe răsărit și asfințire / Că nici slăviul sab persan / Și nici un rege pămîntean / N-a sărutat așa privire”.

Demonul e un înger decăzut, după cum am învățat, un înger ajuns pe marginea prăpastiei și în ultimul stadiu de descompunere, din punctul de vedere al divinității. El urăște, e stăpîn în suflet, nu dorește nimic, se plietise. La ce-i folosește bunăstarea materială, posibilitatea de-a face orice, de-a se deplasa oriunde, cu ajutorul unșelor lui aripi? Ingerii, heruvimii au treburi de făcut, legate de binele omenirii. E întotdeauna necesar pe lume mai mult binele decât răul, și de aceea heruvimii au mai multă treabă, și nu-și atinge spleenul. Demonul a ajuns alt de departe în descompunerea lui încît e aproape om. Simte omenie. A făcut saltul de la ființa abstractă la cea concretă; are sc. Căderea e o umanizare, în fond. În iadul lui a luat cu sine cantități imense de sublim pe care însă nu le-a putut adapta la noile condiții. Ar trebui urmărit mitul acesta al căderilor de-a lungul vremii; de făcut un fel de diagramă a lor, ca pe patul bolnavilor evoluția temperaturii — I-car a căzut, intrînd în pămînt de-a dreptul Prometheus a căzut pe spate. Demonul cade pe suflet. Cu cît mai mult demon, cu cît mai de-aia mai păcătoasă; dar și mai înaltă. Prin urmare eroii lui Lermontov începe să perceapă suferința, a devenit senzorial și vrea să se mintualască prin femeie. El măreț, orgolios, a căruia menire e „să mințiească sublimul și curatul” își calcă pe aripi, mergînd pe jos înfrînt de sentiment, la Tamara.

Fata acceptă iubirea, făcînd, de formă, doar câteva observații de detaliu. Sărutul lui de foc însă, vine ca un trîznit care o ucide. Nu sintem încă pregătiți pentru un sentiment mai puternic. Ne-am aplăzizat pasiunile și o iubire mare, ciocotitoare ne e totală. Nu se poate apoi uni un demon c-o muritoare de rîd, Sufletul Tamarei e luat de heruvim și purtat spre raiul pe care l-a cîștigat prin post, feclorie și suferință omenască. Demonul rafinîd dumnezeirea, redevine rău, disprețuitor, groznic.

În ce constă asadar demonismul? A nu te împăca cu legea divină. A strîmbe din nas în rai, a fi zgornit, a nu-ți place binele, a dori răul, mai rău — raiul. A nu te împăca apoi cu legea umană. Adică disprețul pentru tot ce e omenesc, ura pentru micile, marile omenesii bucurii și neazurii. A iubi. Aici e contradicția dialectică, gemenele autodistrugerii, ci în bomba atomică focosul. El iubeste, încearcă, precum Hyperion să se complacă în minicinea de-o clipă a iubirii, gata să dea totul pentru o „oră de repaus”. Putem spune că, spre deosebire de demoni, heruvimii nu iubesc. Iubirea lor pentru oameni e luată cumva de-a gata, n-o simt pe pielea lor. De-ai sint și așa de stersi, fără personalitate, iar suferințele care le sint incredințate dispar cu prima ocazie.

A fi făcut din contraste: vrei, nu vrei, iubesti și urăști în același timp, dai viață și omori. Un mozaic de sentimente, de gânduri, dorinți. Să ne închipuim niste mori de vînt bătute. În același timp, din toate direcțiile. Nu se învîrtesc. Așa sint demonicii — paradoxal — incapabili de acțiune.

A fi supranatural, supranom — o forță grozavă clocestoasă în tine și nu poți s-o cheltuiești, pentru că n-ai niciun ideal. În sfîrșit, a te plietisi.

Am memorat ca la școală aceste date ale demonismului pentru a înțelege mai bine eroul lui Lermontov. Mai schematic ele se pot reprezenta astfel: raiul — plietiseala — iadul — plietiseala — lumea — plietiseala. Așadar plietiseala e factor comun, iar demonii sint în felul lor, niste energii evoluati. La toate acestea trebuie să adăugăm desigur individualismul exagerat. Demonul zice: „E a mea!” Heruvimul ar putea spune: „E a noastră”. Iată ce-l desparte pe cel dol în mod categoric, individualismul exagerat și colectivismul exagerat. „Sint cel al cărui ochi străvește / Ori ce nădejde și avînt, / Pe care nimeni nu-l iubeste / Sint bicitul greu care lovește / Pe robul mei de pe pămînt” se autodefineste Demonul, la care heruvimul nu-l poate replica decît că el e de-o mie de ori mai bun.

Unde începe demonismul și unde se termină? Parte din calitățile enumerate mai sus s-au vărsat poate în existentialism (nelliniștea, spaima, greața), parte s-a armetizat ori s-au pierdut. Pasternac are o frumoasă poezie, „În amintirea Demonului”, pe care o citim pentru a vedea reminiscentele lermontoviene, precum și deplasarea vizuinii dela grandios mai către cotidian, fără a pierde din solemnitate totuși: „Se-norțea de la Tamara / Noaptea cînd scilpea ghețarului / Cu aripile-arătînd / Cîl de mare-l e cosmarul. / Nu plîngea și nici n-a strîns / Pe cel goi și fără vîlagă, / După gardu-l i sepedeză. / La biserică-l întreagă. / Nici, necoasă ticlăsoasă. / Umbră nu-l-a îndrăgă. / Ori la candelă să geamă / Pe prîntesă c-a iubit-o / Părul numai, păru-l, fostor / Pîrlia, arzînd în pale. / Iar în urmă-l Caucazul. / Mut, încrîntarea de jale. / El, la un arșin, de geam, / Frîmîntînd miel cocoloșe. / Se jura: „Tu dormi, eu am să revin — ca avalanșă.” (Trădarea în românește e poeziei ne apartine). După cum vedeți, sint reprimite toate gesturile prea romantice, suspinele, rugăciunile, lepedea unde-a căzut lacrima, nu s-a crăpat în două, e întreagă.

George Călinescu făcea undeva următoarea distincție: „sintem clasici la amiază și romantici la miezul nopții”. Poemul marelui poet e o creație de miez de noapte, extraordinară. Ciudat e că de atunci încoaice, deși miezul de noapte durează din ce în ce mai mult cîcă frumosul romantism de-odinioară, s-a vestelit, ca o stafie care trăiește la întineric, e drept, dar o beznă prea puternică o îngheață. E rîndul tenebrosilor să se dezîntăie, cu cărțile lor pe care le aruncă pe fereastră.

GABRIELA MELINESCU

Fratele nostru

Fratele nostru, Gordon Pym, cu care trei zile și trei nopți în ascunzătoare am stat

avea în el de la-nceput viața de-aceea nu voi mai urî pe nimeni după ce curenți de aer mi l-au sfîșiat.

Nimic din el n-a fost străin de noi. De pildă cunoștea spațiu dintre cîinele său și lume,

spunea că între șase și șapte este un loc mai pur decît alăturările de nume.

Știa că dincolo de mine și de el ajunge numai muribundul care gonit din acel loc și hărțuit niciun pretext de-a mai trăi nu are.

Toate acestea le spunea sub fascinația cuiva sprijinindu-se ca o cumpănă de vie de acel alb de cenușă care venea implorîndu-l să se lase-n trecut, să nu fie.

Încremenită ca sarea

Totul s-a dovedit altfel decît am crezut.

Am luat un ou și am început să-l sărut. Dinlăuntrul lui în afară un inorog atinse marea lăsîndu-mă încremenită ca sarea.

Am crezut că umbra cripei aruncate din forfata unui nervos țesut.

De aceea ca pășările încet m-am pregătit cu linii prin care trece aerul ca fluxul vieții prin actinii.

Cu miei mestec în guși moi de porumbci cu apă îndelung păstrată la trei subijori de fată și-n ochi secetos de blind zeu încesuros cu draci și cu daravale în auz cu trei inela

cu buzule oale gri așezate peste pirostii ca să fie, ca să fie zvelt bărbat, zurlînd în nervi copii și cu umeri diafani, și încep să mă evapor în cumpliiții noștri ani.

Dar nu sint, nu sint, nu sint legi de pășări pe pămînt în care trupul traged să-l împlint.

Tu, pe care-nceț te-am scos din găina cu inebunitor miros și ca unui rubin fără gri buzele își sfîrșite de ce nu ești ceea ce iubesc mai mult.

Cumplit mă rog, mă rog încercîndu-mi în nori culoarea încremenită ca sarea.

Însă nimfa spuse: nu!

O nimfă pe care o puteți întîlni în fiecare joi la plimbare înfășurată pe roțile de la cărucioare

I-a supărat pe un băiat.

— Te rog, dă-mi mîrgicia de la gîitul tău, vrei? altfel o să mă îmbolnăvesc de dur!

De plăcut mi-a plăcut dintr-o dată.

Însă nimfa spuse: nu! Prima dată.

— Trebuie să mi-o dai fără ea degeaba mai trăiesc, renunț la picioare în locul ei, dă-mi mîrgicia de la gîitul tău, vrei?

Nimfa fără să fie tulburată spuse: nu! Încă o dată.

— Sint cuminte, crede-mă nu-mi place decît mîrgicia de la superbul tău gîl mi-ăș da mieilin amîndouă s-o pot avea, spune-mi că da s-o iau îndată.

Însă nimfa spuse: nu! Și mai supărată.

— Acum, zise băiatul încet Nu mai am nici un secret / pentru mîrgicia asta minunată mi-ăș da viața toată!

— Și hipocalul și arhipuşca găurită, întrebă nimfa nedumerită.

— Da, voi muri dacă nu-mi dai imediat ce ți-am cerut, n-o să mă mai vezi niciodată, însă nimfa spuse: nu! Ultima dată.

FĂNUȘ NEAGU

Spre sfîrșitul lui mai, mă vîndecam alicele scoase din soldu meu le țineam înnotate într-o cîrpă, și-mi era bine la Caramet, toate treburile, dintre care cea mai păcătoasă era aia să mulg oile, le făceam pe răcoare și cînd cădea zădufu, răsufllarea morții, intram la umbră, în partea din față a casei care fusese băcănice cînspe-douăzeci de ani și pe care Caramet o lichidase dar n-o închisese. Veneau acolo notaru Ghica Dirivici, doi învătători și maioru Ionescu care curățase casa de bani a regimului și făcuse închisoare. Jucau table sau pocher pe teigheaua de zinc neridicată, sunau zarurile și maioru da aproape numa gherle, uneori cite zece la rînd și Bișca, sînd cu coatele pe cutia de mărunți, rîdea și rotea un deșt — adică, ce nebunie! Iar Ghica Dirivici, cu nasu coroiat, cu obrăjiți spălăciți și părul rălben, o săruta și ea-și tuguia buzele și ridica ochii, ameiță, spre sfiorile din grîndă care țîneră alătădă căpățîni de zahăr învelite în hîrtie.

Mihai Miroslav, învătătoru mai în vîrstă, sau cel puțin așa părea, fiindcă avea părul alb și lîns, un alb coclit, ne-omensec și pielea încrețită pe ceafă — despre ălalalt puteai să spui că dumnezeu a luat un sac, a vărsat în el două coșuri de carne și unu de oase, l-a legat la gură și l-a pus să meargă, și sacu s-a dus drept spre cutia de table, a scos zarurile și de la prima mîină a dat șase-șase — al mai în vîrstă avea o vorbă: „nu te obligă nimeni” — și o repetă cu înversunare, ori de cite ori deschidea gura, norocu lumii că o deschidea rar și numa atunci cînd se jucau table, pentru el un joc nesuferit, cași iubea prea mult pocheru ca să poată să mai aibă înțelegeri și pentru alte păcate. „Nu te obligă nimeni să-ți aduci aminte, da de frumos se trăia înainte de război în România”, „Lasă gîitutu, îl repezea maioru Ionescu, vorbești prostii și jumulești o găină moartă”, „Nu te obligă nimeni să fii măgar. Dacă toată viața ta a fost o gherlă, singur ți-ai făcut-o, alții au știut, însă să și trăiască”, „Nu mai spune! Dumneata, domnule, ai trăit c-o oale după gît pe care-o pupai sub coadă și-ai făcut gheb în spinare! Declar răspicat că dacă omenrea nu înființează urgent tribunale să condanne prostia, pieru sau se întoarce cu zece mil de ani îndărăt”.

Intr-o după masă, cînd lua foc pămîntu de-afă căldură și beem apă amestecată cu gheață și maioru pierdea și-și blestema ghîntionu nenorocit, învătătoru cu păr alb se amestecă din nou în vorbă. „Nu te obligă nimeni să continui să joci dacă vezi că nu iese nimic” și maioru vru să-i dea în cap cu cutia de table: „Da nici să te suport pe tine la ne-sfîrșit nu sint obligat!” În vîntătoru ăla gura, însă, propti coatele în table și maioru nu putu să-l miște și se repezi s-arunce cu cutia de mărunți, Bișca, însă, îl plesni peste miini: „astîmpără-te fîj spun! Domnu Miroslav e-n casa mea și poate să vorbească de vree. Ți-aduci aminte, domnu Miroslav, de vîntătoare aia, cînd s-au împușcat șaipe lupi și lăta l-a pus grămadă pe galerie și toți cîinii din sat se strînseseră în uliță și lătrau?” „Nu mă obligă, nu poate să mă obligo nimeni să tac. Eu n-am băgat mîina pînă la cot în casa cu bani. Și cu vîntătoare aia, sigur că da, eu am condus hăitașii, mă țineau picioarele, și-acum așa putea să fac marș forțat, da să-mi dai vin dulce la fiecare etapă. Seara a fost ceartă, nu se mai știa cine ce lup împușcase și tatăl dumitale a pus etichete: „împușcat de cutare” și-a ieșit în drum și-a tras cu arma să imprăstie dirhoala de cîini și p-aiă patru de i-a omorît, l-a trîntit lîngă stiva de lupi și rîdea: de ce nu mai lătrați, mă? Iar a doua zi, bucureștenii și cucoana aia care fusese țiganică s-au îmbrăcat în cerșetori și s-au dus prin sate: „Crunt, crunt, crunt” a ris maioru, „Vrei să ne-apucăm cu toții să cîrim ca ciorile?” a zis Bișca. „Da”, a răspuns maioru și-a început să cîrîie. Croncănca cu un corb și bătea din miini ca din aripi și învătătoru ăla gura s-a ridicat și înfîldea labele alea ca niște butucii și se făcea că-l ocheste da nu putea să strige: pac! pac! în gîtu lui era numa un fel de căbucăală — și-atunci a schimbat-o în cîrît, și asta l-a ieșit. Bișca rîdea și-a zis: „stai să vedei cum e cu ciorile” — da n-a putut s-arate, Ghica Dirivici a prins-o în brațe și-a sărutat-o, însă fără să se uite înțîi pe fereastră, să s-asigure, și ca dracu, Caramet taman atunci trecea prin dreptu geamului, duclnd caii de căprește și un snop de nule pe umăr. A trîntit snopu lîngă mărul bătrîn care nu mai da rod de doi ani și a strigat la mine și la Bișca să ieșim afară.

— Ce-i cu tine, Nae, zise Bișca, mirată, umbli desculț prin bălegar și bălegaru da tetanos. Vrei să mori în dureri mari? — Avem sare pisată? o întrepruse Caramet. — Un sac întreg. — O să tai berbecu ăla fumuriu. — Păi ziceai că vrei să-l faci batal. — Nu-l mai fac, e prost de prăsilă. Și întorcîndu-se spre mine, mi-a spus să scot berbecu de sub sopron și să-l duc sub prunil din malul râpei — și el o porni înaintea mea într-ocolo, oprindu-se citva timp la fîntîna ca să ascuță briceagu pe gura tubului de piatră.

— Fă-l sfînta cruce, mi-i zise cînd am venit cu berbecu, L-am închinat.

— Adevăr zic ție, miine vei fi în rai.

Caramet mi-a dat brîni, apoi a trîntit berbecu la pămînt, l-a prins picioarele sub genunchii și l-a înfipt lama în be-regată, trăgînd de jos în sus. Singele a țîșnit gros, negru și s-a stîns într-o bolboacă. Din ripă s-au adunat roiri de muște verzi.

Opintîndu-ne am atrînat berbecu cu picioarele de dinapoi în cirilege fixate pe craca cea mai groasă a unui prun, Caramet a făcut creștături la citeșpatru pulpele, a vîrît într-una o țevă de stuț și m-a pus să șuflu. El s-a înapoiat în casă, și după un timp am auzit ușa, și nu m-am întors — și pe urmă răzbură în aeru pustiu, năclitor de cald, țipete și atunci înțeleși și o clipă n-am știut ce să fac. Un cîine dădea țirocala locului unde înjunghiasse Caramet berbecu, avea limba roșie, parcă era turbat, am luat o scurtătură și iam repezit-o în cap, și țipetele se amestecă acum cu șîlerături repezi și-atunci m-am năpustit spre sopron și-a fost cit pe-aci să vin în gît din pricina unei buturugi răsturnate în gura ghețariei. Sub sopron, între vînturătorii, Caramet o bătea pe Bișca cu nuiaua, lovea repede și din rochia de stambă sărătu pețee fulguroase. Prin rupturi se vedea carnea dăruată, zdrcîncînată, numa vîrco — lîngă pe-rete, papucii moi, cu flori, care-l scăpaseră Bișcăi din picioare — Bișca și pusese palmele la ochi, să-și apere obră-jii și Caramet icnea: desvelește fata, țîră!

L-am cuprîns în brațe, pe la spate, și el nu mă azvîrlî, se liniști, parcă mă aștepta de mult să-l opresc, scuipă, rupse nuiaua și-mi spuse:

— Gata, du-te și ia căldarea de aramă să sărăm carnea.

din cîmpia asta zice că Foti Tomescu, cînd era ducea singur nevasta la prîntu Șuțu și el aștepta logofătului — o noapce, două, cit avea prîntu poftă s-a ales Foti cu porția aia din Noian.

— Și-i pare rău că nu și-a pus ochii prîntu pe nev. Ca să vezi, ce lepră de om e chiorul! De-ai l-a Dumnezeu. În viața lui n-a zis o vorbă de bine desp. Cînd o zice-o, roare, țîneți mințe ce spun.

— El își plătește viața, zise Magaie.

— Păi ce viață duce el?! Întrebă Caramet. El n-nimic, scormonește-n toți, și ce da?

— Nu poți trăi ca el, asta-i. El are daru ăla de-a tr. putem trăi ca el, asta-i. El are daru ăla de-a tr. de-a vedea viața cum e. Îmi pare rău că nu-s ca el.

— Afică că n-ai de ce, făcu Caramet.

— El zice că nu trebuie să te gîndești la ce-i. Asta, zice, trebuiau s-o facă ai dinaintea noastră, ăi mai de demult. A stat la mine în munte o săptăm. pe urmă, pică: mă sui în vîrî la Racovițeni, seara ăa acolo, pe picuș al mai înalt. Seara s-au uitat oam. sat cu ocheanele și el era acol. Din război, toți au ocheane și se holbau la el. Sint două stîni în parte a muntelui și un schiț și în curtea din dos a schitului sint două sute de arici...

— Și pe urmă? întrebă Caramet, batjocoritor.

— La ultima masă pe care-o luam în cîmpie și puteam bim, puteam chiar să dormim).

— Pe urmă poți să-mi spui pentru cine stringi ești atît de deștept? se înfurie Magaie. Foti Tu adunat pentru Bișca și pentru sor-sa Caterina. În am. muri a vîndut partea lui de Noian și i-a dat banii C. țîne-i. ai doi copii și acolo în București...

— Unu...

— El trebuie să te țînă, da ca să te țînă, întî să-i crești tu. El doi, cînd or fi mari...

— Unu!...

— Care unu? E ștu de doi.

— Unu, pentru că ăi mic o încheat socotelile. A cu poza lui, cînd l-a împușcat pe stradă brigada care-i dăruiește pe hoji, Spărgea magazine.

— Bădit? întrebă Magaie.

— Poți să-i zici și-asa. Acum sint mulți, nu-i curtric în oraș decît un ceas sau două și hoții ies l. Brigada ăia fulger îl curăță și-și lasă-n stradă, două trei, de învătător de mințe: „cine face ca el, ca pitească”. Nu poate să-și stîrpească altfel, și trag nu se dau prînsi, nu ridică mințile și poate n-ai somează să le ridice, maioru Ionescu zice că întîi pe urmă somezi dacă vrei să stîrpești

— Spunea sorcu-tu că atunci cînd l-au decorat, cînd i-au rupt galoanele și l-au băgat la bec, cînd în sat că i-a rupt galoanele și nu mai e maior, că l de pe lista ofițerilor, ta-su s-a uit într-o găleată dat drumu în puț și-a murit cu șira spinării ruptă.

— A fost înfrunțe de război, nu eram aici, zise Caramet.

— Da poate că-ți-au spus.

— Nu mai vorbește nimeni în sat.

— Da, morții cu morții. Să ne mișcăm, zise Magaie.

— Înhamăm imediat. Acum nu mai e nici o grab împușcat în Piața Mare și o zi a stat cu foa de și cine trecea, putea să-l vadă și unii dădeau c-o s-alunse muchi. Seara, o țiganică de vinde flori, i-a sorțu pe ochi. De ce l-ai învelit? au întrebat-o mai.

— Era întineric, zice, se făcuse întineric și tot nu m. să-l văd lumea. Noaptea, țiganca a venit să-și ia l-a luat și pe mort, l-a băgat într-o baracă, pe stră micii și-ncurcate, care dau spre Dimbovița, dacă pe-acolo.

— Ca să cereă bani de la familie, zise Magaie.

— Te-așteptă pînă miine și nu poți să-mi spui c. luat făcu Caramet.

— Dacă ești femeie...

— Uite c-ai venit de-acasă! L-a luat ca să-l pl. spălat și l-a uns cu untdelemn și l-a îmbrăcat și l. Nu pentru că avuseseră ceva, nu se cunoșteau, nu cum îl cheamă, nici dacă-i din oraș, l-a furat pe. Era frumos. Era frumos, l-a zis cînd au prins-o, n văzut nici unu așa de frumos ca el, și mi s-a fă și-am vrut să măi fie o zi frumos, și pe urmă să și l-am plîns. Și mort era frumos... Și știu și eu că mos, tot din neamu lor sint frumosi, uită-te tu l și vezi cit de de frumoasă, și toți ai lor sint ca ea.

— Da pentru cine stringi? repetă Magaie. Adică e ălalaltu...

— Nu mă doare pe mine de ăla, zise Caramet și și-nărcărăm gîru, cincizeci de băniți, și plecarăm.

Nisipu cernut parcă printr-un ciorop de femeie, dea ca o pinză subțire peste cîmpie. Tiparu țâlpic cătula precis, oricare cismar și-ar fi putu lua măs. turu înfălțăminte fără să greșească, numa după urm. lor. Caii, scoturîndu-se, sîrneauu nori de praț cenușii căruții lăsau două șanțulețe adînci și lungi și pe u cuse un șarpe sau numai o rimă se vedea o diră sul în sat, copiii desenau cu deștu în nisip urme d și de lup.

Caramet îl plăti pe Magaie cu trei băniți de grău dădu pe deasupra la amîndoi o sticlă de țuică. El, oboseală, nu vru să bea, intră în casă să doarmă, doi ne duserăm în ghetarie, pe arie te sfîrșea. Ne-am culbărîm în paie, lîngă hîrdău cu carne, și care făcuse războiul la pe se, după primele înghițituri o poveste cu un căprcar care avea mîsuna se împar rațiile de rachiu și amesteca băutura cu ardei țuic.

— Beai și te frigea pe beregată. Căpitanu avea h. de două ori pe săptămîna se așeza cu fundu pe o cană jăratec în care ardea pucoasă și slăntîna, sâr. cînd bea, și urla: ce-ai pus în țuică, jigodie? și h. centură peste ochi. I-a spart capu cu catarama și al dracului, l-a pus ardei și-n căldarea cu jăratec căpitanu cu pantaloni-n vînt.

Se plîise, n-avea cum să plece în ziua aia spre și-am vrut să-i iau sticla.

— Jos laba! Am mîncuț și vreau să beau. Dă sticla! Bind, deveni din nou blind.

— Noroc, zise. De azi înainte pentru noi doi o : cu lapte dulce. El o să ne dea de toate. Tu ce v. dea el mai întîi și mai întîi.

— Prostii. În noaptea aia ne-nebunise vîntu.

— Nu, nu. Numa într-o noapce ca aia poți să fi mint cu el.

— Ne țîlîsem, zău că ne țîlîsem.

— Să nu mai zici vorba zău. De-acum nu mai ai. El nu suferă vorba zău.

— Uite că iar zic: zău!

— Fii cuminte. El poate să se răzbuie. Dumnez l-a pedepsit, i-a dat și putere: du-te și amăgește-și ispiteste-l cu toată puterea.

adormit

zeze, Magale se scula devreme dimineața, arunca goa pasării, și stropete dușumelele prăvăliei. Peste zi co-de câteva ori prin ripă în cimpie, de unde se întorcea zunarile înfundate cu floare de lână, culese din scăietii uși în drumul turmelor. Umbra mult, lăbind tot timou întec de neînțeleș și de cite ori ne încrucisam, clipea le din ochii mici, iscoditori, de muntean, avind aeru și spune i „el ne-ajută, tii fără grijă, în curind o să ne e rca, o să răsturnăm bănetu cu lopata”.

a treia zi, Magale veni din cimpie cu patru pui de pre-ascunși în pălăria cu boruri înguste. P-ai mai mic îl Bîșcă, să-l țină pe tejgheta, (maioru Ionescu și cei nvățători apăruseră din nou la table, Ghica Dirivici, nu îndrăznea să se apropie) alorlalți trei le rupse gîtu, nd cu două dește. Nu se slujise de cuțit, sustinea ca ea să bată, dacă-o atingi cu fieru, își dă drumu în-udului din țirț și timpu carnea.

Gata, îmi zise, în timp ce adunam capetele moarte s bătută, în două săptămîni, ne tăvălim cu buclie pe i de puf.

lăasă și intră în casă cu Caramet unde sezură aproape as. Ieșiră cind era masa gata, nu vrură să stea, înhă-ocșii și se pierdură într-un nor de praful pe drumu cu i ce duce spre Balta-Veche și nu puteam să-mi închipui orie scormise Magale ca să-l scoată pe Caramet în cîm-n liniștea moartă a amiezii, cînd între salcîmii cu frunza nu se simțea nici cea mai mică zbatere și spre depăr-toțu era alb, un pustiu copt de soare, un timp pentru e, fiindcă totu părea mort și parcă plîngea în cer o e care n-avea lacrimi să plîngă, se văta și-și spunea „ăși durerea și frica din ea și-n jur nu era decît pămîntu -bele ei”, tare mai sint nenorocită, oameni bunj m-aș colo pe dealu cu cimbru, să m-amețească cimbru și să nt și iarbă înaltă”!

Haide frate! strigă Magale, la întoarcere, tropăind. E tre azi, îți garantez că n-ai s-o uiți. Patru blăni de — să scoatem butoaiele goale din beci. Un pumn de asă ca să le spalăm se găsește? îl întrebă pe Cara-

E într-un sac de hîrtie. Da aveți grijă, e și niște sodă

i scos butoaiele : două cu doagă de lemn, care miroseau de vin, două de tînchea, murdare de ulei.

O să vezi, îmi spuse Magale, fâlos, c-am prins trenu. Depinde de ăia din munte, zise Caramet.

Nu depinde decit de noi, zise Magale, și se infurie pe net care, cit ne spetisem noi cu ridicatu butoaieleor, se și se întinse la umbră și-și deschise cămeșa și se la buric cu o orență uscată. Întorce-te cu fata rete cînd îți scarpini burhanu ăia cit o copoie de cocă. -nmoaie miinile numa cit te vad.

Nu mă scarpin, mă gidil, ca să rigli. Socru-miu, cînd ăta își punea la buric o ceapă tocată, o ținea acolo as și-l pierdea greața. Buricu, Magale, are legături cu s. Gidil buricu și mațele și se înfoaie de plăcere, ca pucoelul. Bolborosec și se veselesc și pe urmă se și cumînți, ochii și se închid singuri.

Cînd ai un scop mare și vrei să-l atingi, nu dormi. Te scop? am întrebat eu, curios, dar Magale trecu mine.

Cînd ai un scop frumos și ai numa o sută șaizeci de e și ca să-l atingi mai ai nevoie de două sute de e...

Vu mi-ar strica nici trei sute, chiar trei sute cincizeci. „Nu dormi, zise Magale. Stai treaz și zici: „dormiți lăli, care n-aveți scopu meu”, feri nu m-aș fi supă-acă te vedeam dormind, da azi știu pentru ce stringi. Vrei să-mi spui și mie? Pot să ătiu și eu? am zis.

„face o fabrică de sifoane, trei sute cincizeci poate. Da numa o parte din scop.

În sfert, zise Caramet. Cînd te-am luat cu căruța de i Sorici aveam un sac cu o sută șaizeci de capete de stam cu picioarele pe el și-am vrut să-ți spun, ca i, n-aveai cum să-nțelegi. Magale zise că pot să mai lina pe trei sute de sifoane, trei sute cincizeci poate. „face fabrică, o ține un an și pe urmă o vinde.

„asta-i tot?”

Iu, zise Caramet, ăsta-i al doilea sfert. Fabrica ăia o țin și doi ani. O afacere o pui înți pe picioare, pe te dai peste cap ca să meargă totu ceas și cînd zbrf-o vinzi. Fix cînd merge unsă. Atunci o vind și vind pămîntu pe care l-am cumpărat de cînd cu seceta și i via de la socru-miu și cum-păr...

și vorba din urmă și se uită la Magale. Magale în-apu, aprofînd.

În vapor... Ai increment! zise el. Ia uite, Magale, la

Iu crede, zise Magale.

În vapor care merge pe Dunăre și cară marfă și oa-

pe toată Dunărea, zise Magale. De la Marea Neagră a Viena. La Viena descarci și nazat la Marea Neagră. și treci prin cinci țări, urmă Caramet. Bulgaria, Jugo- Ungaria, Cehoslovacia, Austria, fără să mai scotim nănia. Și, toamna, în noiembrie, cînd se închide nave-te tragi într-un port, la adăpost...

„a sirbi, zise Magale.

„sau la unguri, sau la austrieci, sau la bulgari. Alegi, că unde, spuse Caramet.

„îi acolo stai și socotești bănișorii, făcu Magale.

„î-am să sting niciodată luminile, zise Caramet. Și s-amestec becurile : unu roșu, unu verde, unu albas-și-am să pun două sute, nu contează cheltuiala, îmi să am de toate culorile. Să zică ăia de pe mal : va-ăla care-i tot numa o lumină e a lu Nae Caramet, urlă vîntu, la el e lumină ca-n povești, i-a plăcut ăi mai tare de pe Dunăre, și cînd se stînge anu epe alt an, mai pun două sute de becuri și dacă i Brăila chem pe oricine vrea să vadă, vă chem pe bem vin și Bîșca o să aibă numa șaluri moi și eu a cum n-ai văzut niciodată și la miezu nopții, mari-ot să se dea cu curu pe gheață, da mecanicii să fie

ă vreau să strig vira!, și să porneașă motoarele, să n douăzeci de metri sau cincizeci de metri, și toți sparte : mă Caramet, gheața! și pe urmă să aprind curile și să aștept să se tragă cu tunu care vestește pe alt an.

rozavă socoteală! l-am înterupt. Dar pentru asta tre-ă avieze prinți ăi bătrîn, îngopat în biserica de la ăști, să invieze și să se mai inee o dată în Lacu lui din Dobrogea și să-ți lase cu testament moșia pe care at-o.

„îi zis lac, sări Magale. Ține minte vorba asta.

„entru ce?”

„îi zis la țanc vorba care trebuie. Pentru că din lac irit norocu. Din Balta-Veche.

„îi de-a dreptul!

„ica, zic. La noapte, noi trei dăm cu plasa în Balta-scoatem patru butoaie de pește, mergem în munte ndem pe țuică — mie, pentru osteneală, Nae îmi dă b, și cu țuica, el cumpără sifoane din Rîmnic. Și la ea transport, hai să zicem la al treilea, cumpără tu-pentru acid.

„acă nu ne leagă pe toți chiar de la primu drum! Se-secat izvoarele bălții, apa a scăzut, peștele e bolnav, ore margine căutînd apă dulce, și moare, nici nu poți e acolo atît de tare pute!

„trăm și dăm cu plasa mai în larg. Și-l spintecăm ăm. Două, trei prafuri de sare...

„îi cu cinci prafuri putem să dăm de dracu!

„ezi, se întorse Magale spre Caramet, de-alde ăștia ăzboalele.

„dar n-am pierdut războiu! — Și nu văd ce legătură

reun să spun că nu l-ați cîștigat. Asta vreau să zic.

„junge, ne opri Caramet, acum se face seară. Treceți ăși butoaiele. Eu mă duc să scot plasa.

— Bine, am zis. Dar un sfert și cu un sfert fac o jumătate. Care-i jumătatea ailaltă?

— E că vreau să ridic două monumente în Brăila. Unu pentru primărie, cum o vrea ea, ca să mă lase să-l ridic pe-al doilea în care să fiu eu și cu Bîșca. Cînd ai copii, da Bîșca nu poate să facă, copiii îți aduc numele încă cincizeci, șaizeci de ani.

— Sau te-njură că n-ai fost în stare să le lași nimic, zise Magale, Cazu meu.

— Unu te-njură, altu te apără. Te pomeneșc, într-un fel. Un monument în oraș poate să-mi ducă numele pină peste o sută cincizeci de ani.

— Și mai mult, dacă găsești piatră bună, zise Magale. Și închise :

— Fă rost de-un șomolog aspru, Ioane. Și caută-mi și-o cîrpă în care să-nfășor mina, pentru că pucioasa atacă.

Seara am ieșit pe baltă. Să fi fost Che Andrei acolo — nu pe baltă, ci în curte, atunci cînd Magale se răsise la Caramet că nu trebuie să doarmă, sau mai țirziu chiar, cînd spălăm butoaiele și venise maioru Ionescu, cu cei doi învățători și se instalaseră pe prispă, cu tablele și maioru spusese : „Nae Caramet are mura că ne pregătește o surpriză”, și învățătoru ăla gras, cu carnea fragedă, să i-o tai cu-n fir de păr, întrebese : „ce?” și maioru spusese : „nu pot să-mi dau seama, sucălește la o plasă”, și adăugase : „iar dublă, domnule? nici la pușcărie nu vezi asta!” — să fi fost Che Andrei atunci, poate că toate s-ar fi întors. Dar cred că nici el n-ar fi salvat nimic, vaporu ăla luminos a lu Caramet pornise și Magale ședea pe punte și uçasem și eu lîngă el.

Peste zi, luna atîrnase în cer ca un castravete galben, acum se făcuse rotundă și mare și se scălda în balta aia putredă. Lîngă o ripă cu marginele goale, am dat jos plasa și am înhamat caii la cele două capete, și am intrat în baltă — Caramet cu plasa sul pe umăr, eu și Magale, purtînd caii de căpestre — și la patru sute de metri în larg, cînd apa ne veni la brîu și la piept, depărtărăm caii și dădurăm o toană largă cum nu văzuse, poate, nici Cuprian, cel mai bun pescar din Plătărești, care avea o luntre uriașă și vîslea stînd în picioare și-ntră minerele vîslelor avea un leagăn de sfoară în care ținea meru alt copil, sticla de rachiu și tutun și copiliu-l aprindea țigara trăgînd firu de chibrit pe o bucată de pingea unsă cu catran, și aduserăm la mal poate cincizeci de țărzi de pește. Magale, cu flaneaua înfășurată în juru capului, pentru că știa că în ripi se zbat lilieci de noapte, răsturnă trei butuci lîngă căruța și, pe trei scăunele cu picioare scurte, minuidî cite-un toporaș ascuțit în ziua aia la fierar începurăm să descăpăținăm peștele. Retezam capetele băloase c-o lovitură seacă, îndesată, iar în cel marl izbeam de două sau de trei ori, capetele le aruncam cu picioru și eram numai soizi și singe pină la genunchi, trupurile colcăind de icre, lapți, mațe și fiere, le îngrămă-deam pe un polog; și după ce descăpăținam luam niște cu-țitoaie lungi, spîntecam burțile și zvîream măruntaiele și Magale aruncînd peștele într-un uluc, îl spăla, vinturînd apa cu un băț (lîngă ripă era o fîntînă, am scos în noaptea aia poate cincizeci de găleți, și la sfîrșit nu mai era apă, ci noroi amestecat cu apă) și pe urmă-l lua și turna pumnii de sare grunjoasă, fărîmăță cu drugu și cu tăvălugu pen-tru treierat orzu, și-l așeza în butoaie. Poate c-ar fi trebuit să-l fîntîndem pe sfoară, la vînt, să-l lăsăm două zile să se zbească, da vaporu ăla a lu Caramet pornise pe Dunăre, cu două sute de becuri, roșii, verzi și albastre, și se uitau la el cinci țări, fără să mai scotim România.

După miezu nopții, am aruncat o grămadă de gunoi peste

mormanu de capete, Magale l-a dat foc — să se încingă gunoalele și să ardă odată cu ele și capetele alea și trecînd prin fum de balegă și de pește, ne-am întors acasă și încă din drum am auzit bătaia zarurilor în pereții lucioși ai cutiei de table și Magale zise :

— Chiar două rînduri de galoane...

— Chiar trei, ridică Nae Caramet, și tot le-ar fi pierdut. Da știe două limbi străine și-o să-l iau cu mine.

— Atunci cînd o fi să pleci din Lacoviște, zise Magale.

— Peste doi, sau peste trei ani, în ziua cînd banii o să aibă iar valoare.

— Nu merge nicăieri fără ăla grasu. Trebuie să-i fel pe-amîndoi, da mai înțil să cumperi două perechi de cătușe, noaptea să-i pui să doarmă cu cătușile la mîini.

Am intrat în curte. Pe prispă, în lumina spălăcită a lămpii, maioru Ionescu cu spinarea îndoită, învățătoru ăla grasu, tot cu spinarea îndoită. Bîșca pe un scaun, cu mîinile în poală, și în locu învățătorului cu părul alb, Ghica Dirivici, cu păr ca gălbenușu. Maioru Ionescu, săltînd puțin fața cu vînișoarele toate ieșite în piele, îi zise lui Caramet — nu cînd trecurăm cu căruța pe lîngă prispă s-o ducem lîngă ghetărie și cînd toți credeam că buzele lui groase, într-o continuă mișcare, se vor deschide și vor înjura, ci atunci, cînd Caramet porni spre cramă ca să-i aducă lu Magale o sticlă de țuică.

— Ah, ce putoare răspîndești, domnule Nae! Du-te și te spală-n patru ape, domnule, pentru că eu cînd zic Nae Caramet, zic Foti Tomescu și cînd zic asta, zic : Băcănie, Colonial-Delicatese, toate cu literă mare.

— Peste doi ani ai să zici altfel, îi răspunse Caramet. Făc rămășag.

— Pe un bolovan de aur.

— Nu, mă amestecal eu, pe o cracă cu cercei de aur, plus șase sute de furculițe, șase sute de linguri și șase sute de cuțite de argint.

— Dă-mi adresa locului unde găsesc chestiile astea și merg în genunchi pină acolo.

— Gheorghe Jînga, comuna Plătărești — 40 km.

— Ascultă!... se supără maioru Ionescu. Te sfătulesc să nu-nținzi coarda.

— Gheorghe Jînga, comuna Plătărești, am repetat.

— Maioru aruncă zarurile.

— Șase-sase, dublă regală, anunță el. Pe dumnezeu meu, asta-i noaptea nebunilor.

— În noaptea asta, eu am aprins două sute de lumini, spuse Caramet. Și-o să se uite la ele jumăta' de Europă Ține minte asta.

Dar vaporu ăla pluti numa pină-n dimineață. În zori, cînd ne scularăm, Magale era mort. Băuse toată sticla de țuică și, ars pe dinauntru, intrase în ghetărie și pusese tîmpla pe lăpedea unui sloi, ca să se răcorească și vîntu greu al țernii, adormit în buclăle alea de gheață vinată, îl trăsese în jos. Murise, vîsînd la iarna din munți, căci nu se zbatuse, palele din jur era nerăscolite. Ca să-l desprindem falca, a trebuit să izbim cu toporu. L-am scos, cu Caramet, și l-am întins pe prispă. Maioru Ionescu, care nu plecase acasă, i-a închis ochii. Pe frînghie, patru cămăși spălate, atîrînd în jos, cu minceile goale, se chinuiau sub o pală de vînt. Una era a lu Magale, și parcă biblia în căutarea brațelor, înfricoșată că nu le găsește.

— Ăi care face să se scufunde vapoarele, am zis.

— Maioru Ionescu, plin de greață, își plimba pe sub nas un degetar cu pipir. Mă privi lung.

— Ăi care face să se scufunde vapoarele, am reluat, și le scufundă, uneori, mai înainte ca vapoarele alea să fi fost construite.

— A fost bun cu el, îmi răspunse maioru convins. I-a dat moarte ușoară.

— Nu vreau să am moartea lui. Cînd o fi să mor, mă rog să mă doară, să știu, să simt.

— Păcat că pe urmă nu poți să mai spui nimănu, nimic, zise maioru. Da, poate, nici nu trebuie spus, pentru ca tu-turor să, le fie odată sete de moarte. Omului, dacă i-ar fi fost dat să trăiască meru, ar fi născocit el ceva ca să moară, să cunoască și durerea aia ultimă.

— Am pierdut! rosti Caramet.

— Mai e o șansă, răspunse maioru.

— Nu, se îndirji Caramet.

— Una singură. Da cere curaj.

— Spune-o.

— Gheorghe Jînga, comuna Plătărești, anunță maioru.

— Mi-am închipuit, făcu Caramet. Din clipa cînd ai rămas să dormi aici.

— N-am dormit. Mi-am făcut socoteli. Se stringe cercu, înțelegi, și numa prostii nu-și dau seama că nu va mai fi nimic în România ca a fost înainte.

*) Fragment din romanul „INGERUL A STRIGAT”.

Desen de TAȘCU GHEORGHIU

GH. ISTRATE

Vevero...

1

Oh, iartă-mă! tu mi-ai căzut din pleoape, în somnul meu eu te-am născut urînd de bucuria, de-o mira văzduhul! Eu te-am aflat și te-am vindut gîndului meu de taină; aș batea cu apa numelui tău înția treaptă a luminii.

Mi-e sete de mirosul de om înădușit în hamurile tricrii și-n lanțurile rupte de plecări din porturile trupului tău singur...

2

Bate un far prelung prin tinerețile noastre, Vevero, rădicîndu-ne prin propria noastră întimplare.

Țimp nu mai e la despăcătura apelor acolo unde nici singele nu mai acoperă creînta trupului terminat. (Năzuința)

În urmă apa greu răsufilă în golul orb al zilei căuțîndu-ne — cine deretică lumea și-o-ncurcă c-o vorbă nebulă?

3

Pilipii hazuzurile deschise-n lărină bolborosînd aerul neumplut cu vești; cine mă cere? Cine m-așteaptă? cine-mi cunoaște demonul să-l păstreze legal de-un cuvînt numai, de-un cuvînt ce tremură din rădăcina și scade? Văzduhul rumegă nepăsător sudoarea zilei și nici-o piele nu se umple cu-adevărat de purițiile pe care la așteaptă pragul acesta de timp.

Oh, cite vorbe ucidem pe zi, iubito! pentru ele cînda vom plăti și nu e nimeni care să țipe, să spargă buboiul din călcîiul pe care se ține lumea noastră, visătoare, nebulă...

4

Țilharii ne-au prădat altarul, Vevero! Verba de pază de mult a murit! Negre capcane ne pîndesc pleoapele — tu ce-ai respirat în somn, ce-ai vorbit?... Ne-am îmbolnăvit amîndoi de primejdia unei pasări care nu se arată vinovîndu-ne fruntea...

Zările s-au spart din zăvoare... Un om de coajă a bătut la poartă, Noi i-am deschis — Acesta e timpul! — a zis desfăcîndu-și palmele înădușite în care orbea sămînța de somn — și-a murit...

De-acuma știm — Timpul tău Vă-mbîtrîni ne-mai-atinș de vorbele mele flămînde de tine.

Indepărtează-te, te du! eu mai rămîn o clipă să cert soarele care suie de-a busela-n ceas îmbătrînd pe-un samn anume prin care ziua scade și se uită...

MIRON CHIROPOL

Cum te iubesc de demult

Seaua ce poartă graba văzduhului ca primăvara polanul și vrăjile care înfrîng dureroasa fericița carne — aerul plin de veșminte ierusalimice, cum te iubesc dedemult! Cum te iubesc dedemult cu aceleași cuvinte parunci, și lumea o privesc în mireasmă. Firav de ține ca trandafiriul mă închin, doar astfel gura mea poate să-adoarmă.

Viu fără suferință

Muzică veșnică pe trupul meu voi pune zilele, umila ploaie ce-nverzește, zăpada din care își arată colții lesni dorință ghioceii slab, soarele atrăgînd în matca lui prea albă oasele stîrimate în mireasmă, ziua și noaptea neîmpotrivire. Pe pieptul meu închină-te curată fire, mesteacănul, copacul meu iar bun să-mi rezeme de coajă capul străin ca florile viu fără suferință.

De roade răsunînd

Fereastra mea dă în amurg și sprijinit de frunze în văzduh mă rog către ființe ale acestor fructe ce învînt se coc și lîngă tine unde îmi e trupul Apa călătorînd cu rămurisuri și ierburi cărămizii de foc rămase-n urma fulgerului. Străpuns mă cred și eu, speriat în lumi atît de orice limbă care-mi șoptește : vino, de viețaji, de roade răsunînd. În lung sărut mă stringe soarele, mă mușcă uimit plîns.

Facere

Să se facă-indurătoare fața ta, floare a soarelui, pe tulpina aspră-amară ca un mugure mare, de primăvară. Să se facă răsăritul tău în arșiță lîngă înția ființă, ce în luocare asemănare cu noi e chipul. Ieși din nisipul lumilor lumii, la vîzul lunii, la vîzul soarelui în fața altarului. Ieși să te vadă și să nu creadă cît de frumoașă cît de ești mireasă.

CÎTEVA
PRECIZĂRI...

Numele aducător permanent aminte a suferințelor și ororilor petrecute între simele electrice-ghimpate ale lagărului de triste evocări, Dachau, e prezent în aceste zile din nou în conștiința opiniei publice mondiale. O adunare de protest împotriva reinvenției unor forme proaspete de fascism, a reunit de curind supraviețuitorii acelor timpuri de groază și moarte, precum și mulțimea de apărători ai libertății, păcii și omiei...

Prezentă și o delegație română care, în suspinul amintirilor, a evocat și suferința celor dislocați din platurile Miorței și aruncați în acest perimetru infernal de la Dachau.

Printre morți și amintiri trebuia să fie și Argezi cu familia lui, cerut cu pumnul bătut în masă de celebrul baron de tristă memorie pentru poporul românesc, în dimineața apariției pamfletului intitulat „Baroane”.

Am aflat după un oarecare timp, din gura tatei, amănunte despre felul cum s-au petrecut lucrurile. Printre agenții care l-au arestat și anchetat, unii aveau articolul ascuns în buzunarul de la piept. Discret, în loc să-l muștruluiască, ei îl informau de mersul lucrurilor... Avertizată imediat de niște „confrăii”, invidioși unii pe succesele la public și viznare a cotidianului *Informația Zilei*, alții în slujba serviciilor secrete de informații, ambasada germană de atunci i-a transmis numele lui Killinger, la domiciliu, nouata. Acesta tocmai își făcea toaleta de dimineață. Vestea l-a iritat la culme. S-a dus direct la fostul mareșal Antonescu, intrind furios în cabinetul lui, unde, printre înjurături și amenințări, a cerut imediat arestarea a celor vinovați, desfășurarea ziarului, măsurile represive asupra muncitorilor tipografi, extrădarea lui Argezi în Germania și urmărirea familiei... Germania însemna lagărul de exterminare și acesta era Dachau, locul unde erau asinați intelectualii suspecti sau vinovați de oarecari acte de nesupunere față de regimul nazist.

Cu toate că măsurile militare prin cerură și serviciile de opresiune din țară căsăpau pur și simplu „Biletete de papagal” publicate de Argezi în incriminatul ziar în 1943, se mai izbutea, în anume conjuncturi să treacă pe lângă aceste foruri unele articole, unele aluzii, unele luări de poziție. Cîțiva intelectuali care lucrau la cenzura presei, ca mobilizați militari, își manifestau neadeziunea la război și la măsurile generale de constringere, facilitând apariția unor materiale. În asemenea condiții au putut apărea articole de atitudine ale lui Argezi ca *Scrisoare*, *Atitudine polemistică*, *Dedesubt*, *Năpoca*, *Baroane*...

În cazul „baronului” răspunsul autorităților românești a fost acesta: „autorul e un ticălos de român, țara are înscrisurile ei, va ispăși în România!”

Imediat trei automobile ale siguranței l-au ridicat pe Argezi, rămînind o pază camuflată la Mărtisor. La cotitura peste podul „Lemaître” mașinile s-au întîlnit cu altele ale Gestapoului care voiau să-l înhațe ele mai întîi pe făptua. Au tras cu mitraliera în automobilele românești care, printr-o manevră dibace, au scăpat... Repetindu-se cererea de extrădare, autoritățile noastre nu au cedat, trimițîndu-l sub pază pe Argezi la lagărul din Tîrgu-Jiu.

„Au fost cîteva încercări de răpire chiar în lagărul nostru, povestea Argezi, unde ne aflam mai mulți înși „periculoși” pentru cel de al treilea Reich... Nu au reușit pentru că și paza noastră era bine instruită în acest sens...”

Dachau: am vizitat acest cîmp al morții unde mi-am amintit de vorbele rostite odinioară cu ură, ca o funeșă concluzie la asa zisa nouă ordine europeană: „...cînd aud cuvîntul cultură, îmi vine să pun mina pe revolver...”

Toamna anului trecut își scutura galbene frunzele peste temeliiile bărcilor arînd ca niște cavouri neterminate. Așa cum îl vizitasem pe tata în baraca Nr. 5 a lagărului de pe Jiu, îmi imaginam, cu ochii înlăcrimați de spectacolul înconjurător, o întîlnire pe aci pe undeva, acum vreo 25 de ani: două umbre care poate că n-ar mai fi supraviețuitori...

La intrarea în clădirea din fosta „administrație”, actualmente o zguduitoare expoziție de documente, în umbrele amintind fîntecimile celor 11 ani de funcționare a lagărului, întîmpinăm ochii și suspînul vizitatorului, o serie de verticale: fișii din lemn, ca trunchiul de cruce al marșilor, fiecare purtînd o inscripție — numele fîrții ai căror cetățeni au trecut prin lagăr, unii rămînînd definitiv aci, în țările presărate cu flori. Între aceste inscripții, alături de *Schweiz* și *Shqipëri*, am citit, zguduit, *România!* „Am mîngîiat marginele acestei fișii de lemn care — amintea pe undeva coloana fără sfîrșit a lui Brăncuși.

Bazuțu T. ARGHEZI

DILEMELE PROZEI (II)

ÎN CĂUTAREA
UNEI DEFINIȚII

Romanticii au fost primii care s-au ocupat cu pasiune și seriozitate de vis, și se poate spune că datorită lor visul intră definitiv în literatură. Și pînă la ei, firește, oamenii visau, dar relatarea acestor vise era nu numai săracă în imagini, dar și limitată la cîteva teme sau motive: apariția lui Dumnezeu, a unui mort, viziunea paradisiului sau a infernului și, în sfîrșit, vise erotice. Visul era socotit un intrus în lumea reală și mai ales în lumea cuvîntelor. Însăși ideea de a povesti un vis, la un mod literar gratuit, fără ca visul să fie legat de o prevestire ori un avertisment al divinității, era de neconcepțut. Visul era împărțit numai dacă avea o valoare utilitară. Bineînțeles, se poate susține că din vis, din visul nocturn, s-au născut miturile și literatura (care, în mare parte, la început, nu era altceva decît relatarea și „explicarea” miturilor), că visul, această „poezie involuntară” — după expresia lui Jean-Paul Richter — i-a furnizat omului ideea că ar putea trăde foloase din imaginația sa și în stare de veghe, dar despre o literatură a visului (deși nu încă în accepția de literatură onirică) abia în romantism se poate vorbi.

În literatura anticității, visul era o simplă comunicare cu caracter avertizator și în termeni foarte prozaici „pe care zeul o transmitea în timpul somnului. *Vedeți, Biblia, Homer, Virgiliu* conțin aproape numai vise de acest tip. La un moment dat însă, în locul zeului se ivește un mort, de pildă *Patrocle* în visul lui *Achile*. E deja un progres, pentru că mortul e înfățișat cu un chip, chipul său din realitate. Aceasta va duce la îndrăzneala decisivă de a înlocui discursul premonitoriu cu imagini simbolice. Visul de tipul acesta capătă o mare înflorire în literatura Evului Mediu. Apare o complicată simbolistică a visului în care elemente creștine sînt amestecate cu rămășițe ale unei mentalități mitice mai vechi. Alegoria predomină.

Ar fi interesant de comparat — dar nu am deocamdată spațiul necesar — *Divina Commedia* cu tablourile lui *Bosch*. Așa că mă mulțumesc să atrag doar atenția că aceste capodopere nu rămîn, pînă în zilele noastre, cu totul infundate intențiilor alegorice ale autorilor lor. La *Dante*, ștergerea treptată a aluziilor politice, pe care astăzi nu le mai sesizăm la o simplă lectură, duce la o ambiguitate care face ca simbolurile să-și piardă în bună parte caracterul alegoric inițial; iar în ce privește pictura lui *Bosch*, pregnanța ei vizuală (e oare pictura superioară, din punct de vedere oniric, literaturii?) și mișunul fantastic de forme, dovadă a unei imaginații debordante, are, pentru privitorul modern, o forță de șoc mai mare chiar decît aceea a unui tablou conștient oniric, realizat de un *Yves Tanguy* sau *Chirico*. În general, tocmai acest caracter alegoric împiedică fiorul și revelația metafizică. Visele din literatura Evului Mediu sînt așa dar mai degrabă morale decît supranaturale, n-au cea gratuitate cerută de arta modernă, iar anumite capitole din *Dante*, citite în paralel cu notele explicative (care desigur nu erau necesare pentru cititorul epocii)

apar mai mult politice decît religioase.

Urmează apoi o perioadă destul de îndelungată cînd, chiar dacă nu dispăr complet din literatură, visul se convenționalizează ori devine obiect de curiozitate psihologică și, mai rar, filozofică. Criza de imaginație din timpul clasicismului european e legată de un întreg proces, care începe din Renaștere, de despărțire a sacralului de profan, adică de laicizarea artei, pe de o parte și de concentrarea religiosului, pe de alta. Înțezirea teatrului religios, în care se strecuraseră elemente profane burlești sau chiar scabroase (vezi „misterele” din sec. XV) a dus la abandonarea imaginilor paradisiului și infernului; acestea au fost „îndifate” la rangul de idei ori au continuat să existe în literatura fîrilor protestante pregătind eclouziunea romantismului. E o perioadă de parțială eclipsă onirică, cu consecințe totuși surprinzătoare de pozitive, căci această refulare va duce, în cadrul romantismului, la transformarea radicală a visului literar.

Se renunță la imaginile sacre și, după o perioadă de dispreț pentru irațional și de convenționalizare a sa prin folosirea surselor mitologice greco-latine, supranaturalul de tip religios e înlocuit cu elemente fantastice sau bizare cu un caracter profund și deci mult mai variate și gratuite. Incutul cu incutul se naște supranaturalul pur artistic, din nevoia de a se înlocui miraculosul creștin, totodată subminîndu-se astfel mitologicul artificial reinviat de Renaștere și îndrăgît de clasicism.

Blake și *Jean-Paul* reiau temele paradisiului și infernului, dar cu o altă imagistică, din ce în ce mai îndepărtată de cea religioasă. Imaginile devin mai concrete și mai personale încă din *Paradisul pierdut* al lui *Milton* a cărui bogăție de culori și de forme amintește de pictura manieristă din secolul al XVI-lea. Tot așa la *Swedenborg* pentru care „cerul și infernul sînt pretutindeni și coexistă în tot universalul” (*Swedenborg*, *De cielo et inferno ex auditis et visis*). *Cerul și infernul* nu mai sînt descrise ca fiind atît de deosebite de lumea noastră de-aci: sînt acolo case, grădini, străzi, există biblioteci și muzee, și poți chiar să te însori. Iată deci cum visul începe să fie descris din ce în ce mai realist. Iar satanismul lui *Blake* arată nu numai incercarea de a modifica imagistica visului fără să-i pese de sacrilegiul implicat, dar și înlocuirea sensului moral cu acela estetic, pentru că, așa cum va spune mai tîrziu *Baudelaire*, nu contează dacă frumusețea vine din cer sau tocmai din infern.

Dumitru ȚEPENEAG

ERATA

Penultima frază din articolul publicat în numărul trecut trebuie citită astfel: „Căci ce este visul, dacă nu acest straniu spectacol de voyeurisme, scene văzute prin gaura cheii, și spaimă și bucurie totodată că ești singur, omniștient și ubicu, într-o lume obiectuală, unde și oamenii devin obiecte, unde nu există relație, unde nu există velenitate socială sau politică.”

Puțină „criticologie” *)

A fi obiectiv...

Obiectivitatea e, stie toată lumea, atitudinea fundamentală a criticii și în afara ei o judecată menită să dureze despre operă nu se poate înțelege. A fi, deci, obiectiv e o însușire morală, și înainte de a face probă de finețe, de gust, critic trebuie să arate că poate să fie obiectiv, să privească, adică, literatura de la un punct estetic mai înalt, frînd orice alte impulsuri care ar putea tulbura liniștea judecării. Cit de înalt și, mai ales, cit de... obiectiv? Ait cit e nevoie pentru ca măruntă, lumeașca iritare să dispară iar opera să fie contemplată, sponca cineva, ca realitate transcendentă și nu ca produs empiric. Mai simplu spus, e necesar în actul judecării un recit al criticului pentru a putea privi mai departe opera, ceea ce nu în toate cazurile înseamnă că și mai bine. E necesară însă această detașare pentru a putea despărți, acolo unde este cazul (și, fiind vorba de literatura contemporană, cazul e... frecvent!) opera de om. Obiectivitatea poate fi, atunci, înțelesă ca regimul etic sănătos care permite contemplarea superioară a artei.

A fi obiectiv nu înseamnă însă a fi indiferent: ceea ce se înțelege mai puțin e că obiectivitatea e, în fond, din termenilor puritate lor inițială, o formă a... subiectivității critice. Pentru a nu complica lucrurile începem prin a recunoaște că actul însuși de obiectivare presupune un proces de respingere sau de acceptare, și, prin aceasta, e un act subiectiv. Obiectivitatea e, în fapt, un privilegiu cucerit prin jertfe, și numai criticii cu o puternică individualitate pot fi, cu adevărat, superior obiectivi, au, adică, forță de a deveni, așa cum cerea *Maiorescu*, impersonali. Ei descoperă, între formele de relief ale subiectivității lor, piscul cel mai înalt și retrasi, neajunși de vînt și de ploaia invadiei, contempla totul cu o cerească detașare.

Raportul dintre aceste două noțiuni nu e totdeauna înțeleasă la justa lui proporție și nu, de putine ori, criticii sînt suspectați de a fi neobiectivi (ceea ce pentru mulți înseamnă a nu avea caracter) pe motiv că opiniile sînt prea categorice, înșeșite, zone de echilibru și de perpetuă corectitudine cu care se confundă în dese cazuri ideea de obiectivitate.

Dar în ce chip trebuie tradusă ea pentru a nu leza dreptul la personalitate (cîteste: subiectivitate) al criticului și a nu justifica, în același timp, atitudinea arbitrară, frivolă, mărunț ciritoare, poziția, într-un cuvînt, ne-critică în critică? Să pornim de la exemple ilustre. În *T. Maiorescu* post-eritatea lui critică (1943), E. Lovinescu opune pe *Pompliu Constantin* critic fără înegalități de umoare, supus totdeauna obiectului de studiu, interpret, într-o vorbă, obiectiv) lui G. Călinescu — „impresionist violent”, subiectiv, personal, dominat de simpatii și antipatii. „Talentul — zice E. Lovinescu — este deosebit de înalt și larg și are un caracter sintetic, chiar curajul polemic i-a fost destinat criticului un însemnat rol în dezbaterile sumbre ale prezentului, dacă nu i-ar fi surpat autoritatea numeroase variații: sibiiniindu-le pe care capricios, caudele autorității plensness sub degete”.

Concluzie discutabilă, „subiectivă” și ea, ca oricare, alta în critică, unde obiectivitatea absolută nu se poate atinge: de ar fi altfel istoria literară ar fi o disciplină finită, închisă, moartă. Subiectivitatea e, de cîntîrăm mai bine lucrurile, o condiție a criticii creatoare, și fără a-și propune, a priori, să dea judecări cu valoare de generalizare, criticul privește obiectivitatea ca un atribut al subiectivității sale, un ideal îndepărtat al ei, căsute care, firește, aspiră, fără a avea însă desertaținea să creadă că oricînd îl poate atinge. Desi a apărut principiile impresionismului, bazate pe ideea libertății actului critic, a dreptului pe care îl are exegetul în fața operei de a se confesa, Lovinescu e mai puțin înțelegător decît ne-am fi putut aștepta (se va vedea însă de ce!) cu atitudinile subiective în comentariul literar. În fața violenței lor, el revine la conceptul maiorescian de obiectivitate, încercuște portretele deformatoare, cerînd simțul proporțiilor, măsură, echilibru, adevăr într-un cuvînt. Dar noțiunea de adevăr în critică nu exclude pe aceea de personal, subiectiv: perceperea adevărului în literatură e individuală, depinde de gustul, capacitatea de intuiție a criticului, înlocuindu-se, în loc comun a spune că subiectivitatea colorează judecările critice, le dă un relief inimitabil, treînd impresiile prin apele muzicale ale spiritului.

Se poate totuși bănuî că prin impresionism violent Lovinescu înțelege un mod arbitrar de a face critică. Rezervele sînt, de judecăm lucrurile sub acest aspect, îndreptățite: critica sa e, de la început, o pleoacă pentru responsabilitate morală, seriozitate, pentru detașarea criticului de tot ceea ce ar împiedica libera și dreapta apreciere a operei literare. E însă, de referim totul la G. Călinescu, o abateră de la această linie în *istoria literaturii române*? Chiar Lovinescu justifică ne-dreptățile posibile prin „personalismul” autorului, prin unghiul — deci — deformativ al percepției estetice. „Erorile” sînt, în acest caz, efectele unui mod particular de a judeca literatura și nu mai pot fi considerate ca semne de ceitate critică, abateri de la obiectivitate etc. În fapt, nici Lovinescu nu împinge atît de departe lucrurile, din clipa în care recunoaște că în *istorie* „nicăieri nu vom găsi (...) judecata estetică tulburată de considerentele strene estetice, de ordin principal: tendința etnică și etică nu se amestecă pentru a devia linia de apreciere”.

De este așa confuzia de care se temeă mai mult decît orice Lovinescu și împotriva căreia a luptat de primele articole din *Evul nostru* revine în scrierile...

sul lui G. Călinescu. Principiul obiectivității, încălcate, deși acesta nu se observă poate de ma vedere.

Mai ușor de circumscris unei formule de tivitate e critica lui *Pompliu Constantin*. Despre acesta, E. Lovinescu scrie: „P. Constantinescu stoarce din subiecte cor fără să-l minjască cu aurul sau cu noroiu gînației sale. Circumscrie chiar și în cad limitat, instrumentul criticului merge tere se ocupă decît de elemente esențiale, ru ata blemele lăaturalnice prin digresiuni și amă drept sau nedrept, el nu analizează decît, asuși, căruia își exprimă o părere categoric nuanțe, ce pot fi interpretate după vîntă rezervă porțițe de scăpare și trape în care facă nevăzut, în timp de primejdie”.

Cu aceste calități morale, indiscutabil ade critica lui *Pompliu Constantin* e opus leia a lui G. Călinescu, prea subiectivă, Lovinescu, prea tendențioasă, dispusă să recădea ce nu intră în viziunea ei.

Sînt, aici, mai multe propoziții insuficic clare. Supunerea la obiect, ce se recomăz deobște criticului, nu presupune ignorarea viziunii proprii asupra literaturii, dimplavă judecată de valoare trebuie să alăb în spa (fapt de ordinul evidenței), un principiu, un de a cîndi personal literatură.

Faptul că un critic nu atinge în nici un fel pe care o discută cu aurul sau noroiul inției, e o... imposibilitate fecundă, fecerită, cre. Un comentator fără imaginație e un se tistician literar. Oficiul critic nu se la a da operelor recompense, ci a le justifică, ceea ce e indiscutabil mai greu. A fi obiectiv, în critică, trebuie oricînd să fie astfel seamnă, înainte de orice, a fi sincer cu i intuiția, chipul propriu de a înțelege op artă ca o realitate secretă, cu o structură (c se vede număideci) și o infrastructură (c se bănuie, ceea ce fascinează și, în același tir timidează spiritul nostru în elanul lui de noăte, zona în care se află misterioasă, dabilă sau, cu un termen ce se bucură proastă reputație în lumea spiritelor dic inefabilă).

Obiectivitatea are, atunci, un dublu înțeles moral și alit estetic. Prin cel dintîi se înțee ce se știe: necesitatea criticului de a fi capacitate în sine, elementară de a ști un vînt, indiferent de circumstanțe, de obiect, etc. Această accepție largă e tradusă, pe prin incapacitatea criticului de a minți, de acestui adevăr toată lumea e de acord, de să ar putea spune că totdeauna criticii l-au i-tat, chiar și cei mai bunți dintre ei. Îndem obiectivitate, sub acest înțeles, e gîndind bime cu condiția de echilibru, misterioasă, în postura bine cunoscută a predicatorului care recomăndă virtutea. Nu e, firește, ca Lovinescu, om de profundă conștință morat în cariera lui socială din imposibilitate mai, de a-și trăda convingerile.

Există însă, dacă mergem pe firul ideii, și traducea a a-merului de obiectivitate, tție estetică a lui în chipul arătat mai înai fi obiectiv, în acest caz, înseamnă a-ți re principile, a fi tu înșuși în orice scrie. Sigur apar și din această direcție injustiții, ori precieze, chiar și la marii critici, *Sainte-Be ignorați*, se știe, genul de romancier al le zac iar „Proust nu l-a ferat faptul de a scerici poezia lui *Baudelaire*. Brunetiere nu iarăși, în originalitatea lui *Baudelaire*, *Gid pinge*, la început, pe *Proust*, la noi *Maiores noră poezia lui Macedonski*, G. *Ibrăileanu* cu pe *Rebreanu* și nu înțelege, în genere fene poeziei noi. Lovinescu, la rîndul său, p tirziu fenomenul *Arghezi* și e mai mult de zervat față de cel *Sadoveanu*, *Bacovia*, *Al pido*, *Lucii Blaga* etc. G. Călinescu, ca cel ceste erori, săvîrșeste altele, privitoare înde critici (Lovinescu, *Zarifopol* etc.).

Astfel de erori nu sînt semne de neobiect în sensul comun al termenului; ele se adesea (caz evident la Lovinescu) prin rență ideologică. Semănătorismul, poporanism sînt, se știe, străine și, desi a avut capacita a discosa valoarea estetică de cea idec prezența celei din urmă într-o operă (la veanu, de pildă) atrage după sine severită decății. E, în această împrejurare, criticul n-tiv? Poate, firește, de împingem lucrurile s: Ideal de obiectivitate absolută. Criticul de c criticul parizian, înregimentat într-o mișcar rară e, îndeobște, amenințat (ca N. Iorga) vadă decît ceea ce crește pe ogorul său, rîi în cel mai bun caz indiferent la ceea ce se p pe acela al vecinului. Critica a-i nouă re principal acest spirit gospodăresc și cel care se vrea, la noi, un comentator liber, nom, e Lovinescu, desi odată ajuns la sistem ideologic literar și a unei înțelegeri estetice prii (e drept, foarte largi) l criticul va ieaș din granițele pe care cu hotărîre le-a tras.

A avea, deci, imaginație, a fi personal chib obiectiv” în critică nu înseamnă o abateră de l cipile sacre ale disciplinei și, dacă înțele altfel posibilitățile criticii, trebuie să căd acord că fără aceste semne de libertate, fă tudini subiective (justificate de obiectivitate tică definită mai înainte), critica riscă să se neputințioasă în urma operei, să se condama gura în a mărunț și cuminte empirism. În de mai înainte Lovinescu opune, am impresi două tipuri de obiectivitate desi nu era ca G. Călinescu și P. Constantinescu sînt, în ser criticii obiectivi (imaginația critică nu po celui dintîi, modul creator, artistic, de a i portretul moral sau de a rezuma în spirit opera, caracterul, în fine, personal (prea pe replică Lovinescu) de a comunica impresii p ginea cărtilor, nu se opun, principial, nu tează ideea de obiectivitate, orice accepție termenului.

Eugen SIMI

R

RESTITUIRI

PROZA LUI MIHAI EMINESCU

(II)

Sărmanul Dionis

patologie „...muri în spitaul de alienați” (n.n. tatăl), e are o psihologie crispă în aspirațiile erotice și sentimentale. Dionis poate fi suspectat, în mic, de sugestii — văgi, difuze, secrete — ale unui latent complex oedipian. Mama lui Dionis observă o asemănare absolută a fiului cu soțul ei. „Afară de ochii negri care erau ai ei, era el (s.a.) întreg...” Văduva tristă își concentrează tot depozitul sentimental în fiu, îl sărută des și cu un soi de voluptate disimulată. Și cînd moare, mama „în delirul ei, trase mîna copilului și-o oscuse (n.n. verb de vinovăție) în sin, lîngă inimă, s-o încălzească...” Dubul orfan are conștiința absolută a solitudinii, „cum trăiește voi și muri, de nimene plîns, de nimene iubit” însă și conștiința capacității sale de a iubi suproome-nește „cum ar fi știut el să iubească...”

Iar Maria, tot o virgină ca și celelalte femei eminesciene, își declină identitatea: o madonă rafelată „cu ochi albaștri și cuvioși, precum albastru și cuvios e adîncul cerului și divina sa eternitate”. Ea se prezintă ca un stimulat, ca un ferment provocator pentru Dionis. De aceea existența ei pare mai stearsă.

Odată dragostea declanșată, să vedem care este mecanismul și substanța ei. Dionis face eforturi să schimbe divinitatea clasică, teologică, Dumnezeu — cu divinitatea emisă de cuplul îndrăgostiților. Se produce un fenomen de mistică mult mai cumplit decît mistică teologică: amorul. Mult mai cumplit pentru că religia suferă o amprentă socială, în vreme ce amorul intensifică gradul de credință fiind o relație între doi termeni exhaustivi. Care era metoda de câștigare a unor asemenea împrejurări? Răspunsul e simplu: visul. Aici categoria onirică funcționează pe baze metempsihotice. Metamorfoza onirică posedă o acție lentă, trecerea în alt spațiu și în alt timp se întîmplă deobicei lin, fără bruscări și contorsionări dureroase. Enunțînd fraze intrate în abecedarul visă-

lorilor, Eminescu nu este victima unui loc comun, ci, după cum iese din context, un implicit teoretician al visului: „În fapt lumea- visul sufletului nostru” și „Ei își închide ochii ca să viseze în libertate” și „visează amîndoi același vis”. Din ele se pot trădece următoarele: 1) independența visului, consecință a stărilor visătorului-deci citi visătorii, altele vise 2) dînd simțuri văzul interzice visarea, (văzul fiind cel mai dirigit și facil mijloc de comunicare cu o realitate dată). Închiderea ochilor, șterge specific somnului înseamnă a lui Dionis simularea somnului. (În esență, condiția visului este lipsa văzului.) 3) Simulanțitatea și coincidența structurală a viselor într-un cuplu presupune comuniune definitivă. Atunci forța telepatică a unui determină recepționarea acelu iasă vise de către celălalt.

În virtutea periplotului metempsihotice Dionis și Maria își elimină umbrele, și le substituie, dorînd să se degaje de tirania legilor gravitației și să trăiască pe liniile de forță ale marilor levitațiuni. E prima mînușă aruncată lui Dumnezeu, fiindcă doar ingerii au dreptul la aripi. Astfel Dionis și Maria, zburînd spre lună și așezîndu-și andru sînt un fel de ingeri ilegali, de ingeri fără permisi (Dețasarea umbrei vechi motiv filozofic și poetic, ia și valoarea unui act de contemplație a celui din afară, valoarea unui act pe care l-aș numi de anti-narcisism). Se aruncă și a doua mînușă: „... iubit, zise el încet netezindu-și părul el de cur, iubit vinu cu mine în lume!

— Unde?
— Unde? Oriunde Vom trăi așa de fericiți unde... Unde? Oriunde) vom fi...” Iată, concurența cu divinitatea: amorul nu admite geopolitică, el anulează și noțiunea de spațiu și noțiunea de timp.

A treia mînușă lipită de obrazul Domnului: Dionis „...a pus doi sorți și trei luni în albastru adîncime a cerului...”, desigur, în onoarea Mariei (n.n. nume

inlîmpărilor biblic? Gest formidabil, de modificare a echilibrului cosmic, de înmîlțire demurgică a cîtelor reprezentative, competitiv cu gestul deist, mătoarea mînușă. Dionis preia comanda regimilor de ingeri: „Nu vezi tu, Mario că tot ce gînde e ingerii împinesc în clipă?” Surprinzător ne apar faptul că, în adevăr, ingerii execută ordinele. Dionis. Probabil lui Dumnezeu îi place jocul de soarecele cu pisica! A cinea mînușă la foru unei interogații retorice, „Oare nu se mișcă lum cum voi eu?”. Acest „eu” înseamnă „dragost”, viniciate exercitîndu-se prin decretule de voință cuplului. Concluzie logică: „Oare fără să știu sînt eu Dumne...” Acum Dumnezeu nu mai poate suporta și îi catapulează pe cei doi înapoi, la locul pe pămînt. Reîntors Dionis practică sti epistolari, folosind galanterii orientale de tip „Floare! cum surizi în grădina zîlelor tale, fără ști că o inimă se rupe, stea! cum lucești în cel ste fără să ști că un suflet moare”. Si auto se hotărîște să fie generos cu personajele sale. Dionis și Maria devin soți și soție. Oricum, dorit de mistică i-a înnoablit suficient.

Și umbra lui Dionis se retrage într-un portret — ne amintim de portretul gogolian, — iar Dionis, certitudinea, a inventat cum promișese cărtitorilor, noua limbă: „Cite numiri ar inventa ei. Care mai care mai îndrăgite, mai fără de înțeles, mai nepornabile, pentru un suris de pe buzele ei...” Eminescu trădează, îl recunoaștem și în Dionis, fiindcă tot ce altceva i poate oferi un scriitor iubit, decît niș biete cuvinte? „Numiri” — cum inspirat le botec Eminescu? Și ce este dragostea dintre Dionis Maria dacă nu a limbaj nou, adesea „fără de țeles” pentru alții?

Vintilă IVĂNCEANU

TENDINȚE STILURI OPINII

CEZAR BALTAG

IMPRUDENȚA LUI HYPNOS

Creația deosebită deopotrivă îndrăgita și, atât fenomenul spontanității pasive cât și pe acela al meditației raționale ca laturi inseparabile ale aceluiași moment. Artistul integrează în chip specific, perceptual și conceptual, inconștientul și intenționalitatea lucidă, spontaneitatea și atribuțiile virile proprii activității raționale. „Inteligentia șterge ceea ce zeul a creat în chip imprudent” spunea Valery, exagerând mult raționalitatea acestui proces. Există însă și cealaltă exagerare, în sensul devotării absolute față de negativitatea conștiinței, față de noaptea, uitându-se că materia artei este întreaga viață perceptivă a artistului și nu numai un aspect sau altul al acesteia. O vechi prejudecată iraționalistă a considerat întotdeauna în chip absolut ceea stăre prin excelență spontană și pasivă, lipsită de atribuțiile raționalității, în care creatorul este nu altă creator, ci mai ales samant unor revelații neobișnute primite în chip inexplicabil din partea unui zeu capricios și instabil. Desigur, analiza modernă a procesului de creație trebuie să se ocupe în primul rând de rolul și importanța subconștientului și a conștientului în artă, dar orice distincție unilaterală poate să ducă la exagerări. Discuțiile de acest tip se pare că au o istorie care începe cu artiștii din secolul al XVIII-lea, artiștii care consideră vizual drept esențial al artei. Partea slabă a acestei opinii constă în primul rând în simplitatea ei. A asocia factorul inconștient din creație cu vizual și numai cu vizual, înseamnă a restringe în chip dur și fără discuții. În al doilea rând este cred înădărit de orice îndoielă, faptul că elementele neobișnute din opera unor scriitori care consideră vizual ca primus movens al creației lor literare, sînt în chip hotărât generate de interioritatea lor creatoră și nu de efectul specific al vizului. În fine, un obstacol imposibil de depășit în eforturile teoretice în acest sens este distincția care se impune în chip imperios între trăirile unui creator și actul de exteriorizare al acestora, între impresie și expresie. La ce bun revelațiile muzicale, dar întotdeauna trădătoare ale imaginilor psihice produse în timpul somnului, când orice încercare de reproducere a lor echivalează cu un eșec? Căci ceea ce este, în cel mai înalt grad, specific vizului este tocmai lipsa de recurență, lipsa capacității de a subzista și după ce ochiul nostru interior a încetat de a mai fi impresionat de imaginea vizată. Este drept că spiritul atunci când constată dispariția acestei imagini, reține totuși „un sens al vizului” dar acest act automat al memoriei noastre rămâne înregistrare mută, greu de retransmis. Visele sînt socialmente invalidabile de aceea arta care este un act de exteriorizare și de adaptare la condițiile comunicării, a interiorității noastre, nu-și poate reclama originea exclusiv de la acest teatru bal mascat al subconștientului.

Lipsită de reflexivitate (e de ajuns numai răsăritul unei constatări reflexive de tipul: **visez**, pentru ca vizul să înceteze), lipsită de facultatea de a-și alege calea reacțiilor ei, fantezia din vis apare ca un rod întâmplător al spontanității interne, printre-o grație inexplicabilă a clipei, în momentele în care acțiunea nu ne solicită în nici un chip și memoria răspunde excitărilor pe care psihicul le primește cu imagini pe care nici o altitudine creatoare nu le selectează. Ori, arta este toluși, un fenomen de detență, de conversie a unei energii virtuale într-o energie dinamică, într-o energie de relație, de încadrare a libertății ei în ordinea determinărilor obiective. Desigur, în vis ca și în artă, spiritul atinge individualul și memoria scoate la iveală reprezentări și imagini mai bogate, mai particulare, care altfel scapă conștiinței, dar, în timp ce cel care își creează visurile, este angajat efectiv într-un act de exteriorizare, de condiționare dinamică a interiorității sale, imaginile din vis rămân pentru totdeauna pur potențialitate. Hypnos rămîne Hypnos. Ambția sa de a deveni Zeus este numai un vis, o frumoasă și bovarică zădărnice morpichică.

GH. TOMOZEI

DINTR-UN CARNET DE SEARĂ

Se pot modifica traectoriile stelelor, palmire scotite pentru vechi pierdute pot fi reîntrupate din cioburile risipirii, numai drumurile poeziei românești par mereu mai nedeslușite, fantome scotite pierite rodesc pe trunchiuri tinere, altele priveliști dinamice memoria și înainte ca strigătul de a dorare să își găsească în eter, se întrupează, din jocul acelor sunete, un violent denunț, o negare încercată de durere. Narcis își contemplant chipul în magma de arginturi rare a oglinzii care-l va ucide poate, pe trupul lui Lookoon urcă domestice vegetații, lui Ulisse nu i se iartă că s-a întors teafăr din peregrinări, Hercule e acceptat doar pentru șansa de a fi fost devorat de cămașa lui Nessus, Nausicaa e lăsată din bar în bar, iar lui Achille nu i se iartă caligrafia izbuzilor. O sete de altfel ne binteuie (pe Baudelaire o sete arzătoare de nou) și mitologia e răsturnată. Tînărul răsfrișt în geamul zilei își deplînge singurătatea, neputința de conectare dar în clipa în care-și vede dublat conturul se proclamă zgomol **generație**. Eu, devine voievodul, citioricesc noi.

Și de ce ar fi altfel? Tinerii care bat în ușile redacțiilor (nu totdeauna cu minile) au descoperit fantastica voluptate a negării, au puterea de a-și refuza judecări comode, contestă contestându-se și își îngăduie să scotocească poezia un nisip originar flamînd de întrușchiarile de ei scornite. Ei își doresc să fie, fiecare nu cel mai mare poet român — virtute proclamată de lecturi școlare — nu **poet**, malițios caligrafiat cu literă aleasă, nu trubadur ori tribun — ipostaze suspecte — ci om al timpului prezent și al timpurilor de totdeauna, contemporan cu grădnicile semiramide și cu furturile zburătoare. A fost grăbit procesul de recuperare al unor valori pe care critica dogmatică le-a ținut sub obroc, copiii și-au adoptat cu superbă inconștientă părinții și, de ce n-am recunoaște-o? bucuria redescoperirilor n-a fost mereu de substanță. Dar tributul a fost — și este — plătit cu loialitate. Pentru mine e limpede că asist la o rescriere gîfîită a poeziei numite dintre cele două războaie și la o uitare a poeziei de dinaintea lor, deloc fertilă. Sînt pesemne etape care se cer consumate egal, acel nebun sublim în stare să răstoarne totul întirzie să apară și reeditarea filimului mut al poeziei noastre e privită cu interes, cu secrete nostalgii, dar nu cu uitarea de sine a inului care se simte anticipat de vers, ori suprimat faustic. Țintim cu tot mai mare limpezime o revoluție estetică a poeziei, îndepărtîndu-ne de mișcările etice și de departe de mine gîndul de a-mi mărturisii opțiunea într-un climat care este cu desăvîrșire pur și în care oricît de dramatic ar fi zvircolirile, un vis al armoniei ne închide pleoapele pentru a le redeștepta eminescian în lumi lăuntrice. Spectacolul poeziei noastre noi se continuă, implacabil, urmînd legile unui destin și el de netulburat, de necorectat, în care lumini misterioase descuie pas-taia unor cuvinte știute, ivind neverosimile boabe, în care înfrîngerea e imprezvizibilă și în care bucuria s-a putea să nu ne ajungă.

Pentru mine, preînsele „generații” de poeți sînt angajate într-o întrecere de care pe drumuri a-brupte, cu învingători care nu sînt neapărat cei mai buni competitori, cu învinși cutreerați de bucuria înfîlîrii cu moartea. Cine va învinge? Dar de ce trebuie neapărat să cîștige cineva o bătălie în care pierderile sînt măsura duratei? Cu cît ne putem sustrage zonelor precare? Cu un pas, ori un vers?

Rapidă întoarcere la cuvinte nu s-a încheiat. Renegînd, contestînd, refăcînd traectorii compromise, poeții vor găsi — atunci cînd nu se va mai putea altcum — drumul spre galaxii. Ei, sau cei ce vor urma. Sau...

PAUL SCHUSTER

TRADUCERI ȘI TRADUCĂTORI

Este o chestiune perfect logică: cu cît se traduce mai mult, cu atît mai de mult traducerii avem nevoie. Cei drept, datorită generozității, cu care comisiile de examinare la concursurile de traducători organizate la intervale regulate la Academia Republicii Socialiste România, eliberează mult și de mult rîvnite certificate de traducători, am ajuns să avem astăzi cca. 18.000 de traducători în țară. Dar oare cîți dintre ei sînt într-adevăr, capabili să traducă un text literar dintr-o limbă străină într-un mod adecvat în limba română? E.L.U. nu publică decît opere de înaltă tinută artistică, or, fiecare dintre aceste texte are dificultățile sale.

Atunci ce facem? Reurgem la participarea unor scriitori, care desigur dispun de o deosebită sensibilitate, stăpînind limba literară, dispunînd de o flexibilitate deosebită în mișcarea mijloacelor de expresie. Dar de foarte multe ori încredințăm traducerea unei opere importante unui scriitor, care nu cunoaște de loc limba din care se face traducerea. Cum, este posibil așa ceva? Foarte simplu: se lucrează pe baza unor traduceri brute, făcute de alții — de traducători „diplomați”, sau de „negri”. Scriitorii, deci nu traduc — ei stilizează doar!

Dacă este vorba de opere scrise în limbi de circulație universală, lucrul acesta, după părerea mea, este absolut inacceptabil! (franceza, engleza, rusa, italiana, spaniola, germana).

Vreau să mă rezum aici doar la cîteva cazuri, și anume la traduceri făcute în ultimii ani din literatura germană. Cel mai recent este traducerea lui „Simplissimus” de Grimmelshausen, roman amplu din sec. XVII, poate cel mai grandios roman, în orice caz unul dintre cele mai dificile texte existente în literatura germană. Traducerea a fost semnată de Petru Vintilă. Dar Petru Vintilă nu stă limba germană. (Am comparat cîteva pagini din diferite capitole cu originalul — trebuie să constat, că seamănă, dar nu corespund! Un caz mai vechi: traducerea (publicată în secolul 20) a nuvelei „Pana” de Dürrenmatt, semnată de Radu Lupan, este scrisă într-un stil elegant, foarte curiv — dar este în multe cazuri departe de Dürrenmatt — în cazul acesta am comparat traducerea frază cu frază cu originalul, și am găsit o multitudine de necorespunzări cu originalul, chiar și cîteva omiteri sau adăugiri. Alt caz, tot mai recent, este traducerea lui „Faustus” de Thomas Mann, semnată de doi autori. S-ar presupune, că cel puțin unul dintre ei cunoaște bine limba germană.

S-ar putea însă să traducerea romanului lui Thomas Mann să fi fost făcută nu după textul originalului ci după cel francez sau englez, cum s-a întîmplat de altfel cu Kafka (Jurnalul său), tradus de Gellu Naum dintr-o versiune franceză, (criticată altfel de presa literară franceză cît și de cea germană ca foarte deficitară). În cazul acesta se pune întrebarea: este foarte nevoit de intermediul unei traduceri într-o limbă universală pentru a traduce din altă limbă universală? Nimeni dintre noi n-ar fi de acord, dacă de exemplu poeziile lui Argeșei s-ar traduce în limba bulgară după o traducere în limba maghiară, oricît de excelentă ar fi ea!

Se știe că poezii Cosbuc, Goga, Blaga, Pillat, Ion Barbu, au cunoscut foarte bine limbile din care au mers. Cosbuc a cunoscut și franceza și engleza și spaniola și Dante, dacă n-ar fi cunoscut italiana. Goga oricînd a putut să întîrîne o conversație în unghurești cu Ady Endre, Blaga, la niciun cuvînt, n-a avut nevoie de dicționar, pentru a-l traduce pe Faust de Goethe. Aceste nume, contribuția lor de traducători la mijlocirea unor mari poezii din alte limbi, pot și trebuie să ne ghideze în formarea unei bune tradiții într-o poezie consecventă și extrem de severă față de altă tradiție — anume de cea instituită, înainte de război, de editările lui Jules Giurgea; care a lucrat numai cu „negri”, de multe ori, traduceri editate de această editură nefîind nici măcar făcute de un singur traducător ci pe baza împărțirii diferitelor capitole între mai mulți traducători. Din păcate, în prezent, E.L.U. (în bună parte și Secolul 20) mai lucrează după tradiția Giurgea — și prea puțin după tradiția Cosbuc, Blaga, Ion Barbu.

Desigur, traducătorii buni, pe care-i avem, traducători care traduc direct din original (și nu brut, ci literar) nu pot face față la cererea imensă existentă în comerțul nostru de cărți. Situația optimă, despre care vorbeam la început, nu depășește pur și simplu. Dar tocmai de aceea trebuie să căutăm rezolvări care se poate de grabnice!

Un certificat eliberat de Academia nu este suficient! Numele chiar al unui scriitor de prestigiu, semînd o traducere (recte: o stilizare), nu poate fi niciodată un gir suficient pentru calitatea traducerii! Traduceri pe baza unor traduceri intermediare — la texte din limbi de circulație — nu pot să fie niciodată cele mai bune.

Revenind la problema colaborării cu „negri”, trebuie subliniat încă un aspect: ne aflăm în fața a două posibilități: ori traducătorii acestora, rămasi anonimi, sînt într-adevăr foarte slabi, alții ar fi trebuit de mult să iasă din anonimat — ori sînt pur și simplu exploatați de cîteva stilizatori, din alte limbi, cu tendințe monopoliste. În primul caz se vor încerca cele mai elementare principii calitative, în al doilea caz se încalcă cele mai elementare principii de etică socialistă! Fîrește, curmarea acestei stări — foarte precare! — nu este posibilă de azi pe mine.

Dar există căi, prin care vom putea ieși din impas. Vom vorbi despre asemenea căi într-un articol viitor.

breviar

GEORGE ALBOIU: Cimpia eternă

Să ai de la prima carte o figură poetică distinctă și un univers imaginat pe măsură, conturat pînă la amănunt, este fără îndoială nu la îndemîna oricui. Dubletul personalitate poetică — univers poetic e atît de rar încît o dată descoperit în creația cutărui poet merită o discuție în sine, pur teoretică, dincolo de un anumit vers, dincolo de o anumită poezie, în poezia însăși, lume desăvîrșită, unică, receptată ca atare și dovedită. E vorba înfil de ciudățenia lecturii unei asemenea cărți: încep să citești te oprești mai mult asupra unei poezii, mai puțin asupra altelei, îți place ideea sau imaginea asta, te supără cealaltă, iar după ce închei cartea ai dintr-o dată impresia că, de fapt, ai rămas cu imaginea esențială a unei lumi atunci descoperite dar ai uitat multe din momentele formării acelei imagini, adică ai uitat una și alta dintre poezii. Dar întîmplarea din urmă nu te de-renează oricum nu-i dai importanță, pentru că păs-trezi mereu imaginea acelei lumi și simți că cineva te conduce, dătești și autoritar prin ea. Poetul în universul său.

Toată poezia tînărului George Alboiu justifică și colorează un astfel de univers. La el se chiamă cimpia eternă, loc de interfe-rență a contingentului cu su-prarealul, a realului cu ima-ginabilul. Spațiul ei primar e un Bărăgan ceros la mar-gine de Dunăre iar timpul e sufletul oamenilor, nealte-rat și inocent peste încercări, dat atît de izbucnitor în afară cît se confundă cu ființa totală, asimilînd-o. Mai mult, cimpia eternă este reazemul predilect al poetu-lui în tentativa lui, deocam-dată abia vizibilă și cumva stingace, de a-și contura o cosmogonie. Punctul de ple-care îi este oferit nu de pro-pria experiență existențială, insignifiantă prin puțin-tate, ci de răsfrîngerea exper-ienței grupului social din care vine (oamenii cimpiei dunărene) în memoria lui ar-tistic. Personajele poemelor sînt concentrate la înostrea lor sufletească, sufletul primînd atribuțiile trupului și spiritului (intelectului). Ele se mișcă și vorbesc numai în stare de suflet iar orice întîrire în spațiul fizic este pu-ne uitarea condiției nor-male, o acomodare psihică. Obligatoritate chiar și pentru poet: „Undeva, jos trupul meu în același timp aruncat/ la cele patru anotimpuri/ far-gura nu o pot deșerta/ decît vorbind pentru fiecare pe rînd/ Și eu insumi, de departe./ cu greu mă mai aud/ E nevoie să uit, să nu știu/ și poate am să calc senin/ zlua pustie cînd se aud sufletele umblînd pe Cimpia, Eternă.”

Poezile Cimpiei eterne fac-cinează și își impun îndelung prin prezența unei atmosfere halucinante, de groță dăcăci, prin care se mișcă un mur-mur cutremurător de umbre, de obsesii și îndoieli cernite. George Alboiu creează atmo-sferă cu gravitatea și trans-punerea unui muzician orb. E implicat în universul său pînă la durere: „Eu vin în nopțile tulburi/ să-mi fu-năstere și să fug/ cu ea în lume/ dar abia trec pragul și hornurile, uși, ferestre/ mi-aruncă trupu-n latul ur-letelor lor/ și tot pe jumătate mă depărez și singur”. Dar George Alboiu nu rămîne la particularul tragic, nu se lasă învîlît de sentimente oricît de tari, numai pentru a se sincroniza poetic cu drama particularului; el în-cearcă o incursiune în pro-fundimea originară a „stări-lor de suflet” apropiindu-se de mituri. Chiar această „cimpie eternă” e semnul dintîi al unui mit în deven-ire, mai exact spus, în descoperire. De altfel, poe-mele mai noi publicate de curînd în „Amfiteatru” mi cer-tifică presupunerea. Scriu că o vocație puțin obișnuită Cimpia eternă refuză jocul, frecvent în ultimele volume ale tinerilor, și e o alun-țare a poetului de natură și de mare emție spre „cîntecul inevitabil” dedus din intru-rea poetului cu firea sa mu-zicală și contemplativă în-tr-o aventură afectiv-spiritu-ală ce se produce în spațiul fix autohton (cimpia) dar fără margine de timp: „Trag după mine la edec/ basmul încon-jurat de restul lumii/ striv-iv spre centrul unde sade pe labele de dinainte duhul meu/ (...) Trag după mine la edec/ basmul de pari încon-jurat/ Ah, capete bătrîne umplu parii/ și ascuțit de ploii și ger/ singur rămas nestăpînit/ parul al doispre-zecelea strigă.”

Nu am încă mania citatelor care pot face singure o cron-ică, dar să-mi fie permisă citarea unei întregi poezii de George Alboiu, singura lui naivitate din această carte, dar atît de frumoasă încît nu doar că i-o iert dar o și a-plaud. Se cheamă Eternul pur, e în întregime o metaforă și îmi dă senzația evadării timpului din formele lui con-venționale: „Ne dăm de-a berbeleacu-n soare, / fugim rîin rozul dină la genunchi, / fustită roz are bunica, / cu noi prin iarbă topiie și cîntă, / Noi doi copii, noi trei copii.

de pe un mal pe celălalt. / Molecule mari doi inși coboară / și parcă plîng, parcă zîm-besc... / Ei merg tîndu-se de mină, / se joacă-n praf și fac păpuși/ Strigăm la ei: / Tată și Mamă, / strigă la noi: / Tată și Mamă, / Ne-ameste-căm, ne zăpăcim / și nu mai știm care ne năstem / și nu mai știm care murim”.

MIHAI ELIN:

Treaz între două cadrene

Foarte sever cu sine, Mihai Elin între debutul său reu-istic și apariția acestei prime cărți e o diferență de vreo opt ani, timp în care s-a fost dat să vadă cum i-au ieșit în față publicistic fi-reste, poezi de-o vîrstă sau mai tineri, mulți prea grăbiți dar și repeze uitați. Nu fac din răbdare și autocenzură un semn de capacitate crea-toare însăși și una și alta pot asigura echilibrul valoric al unei cărți în ea însăși, evi-dent la o anumită scară, — aceasta pe măsura talentului. Observ doar că Mihai Elin a așteptat programatic „expres-ivul albastru”, metafora conștiinței de sine și n-a renun-tat nici o clipă să refuze „trenuri de rînd”, metafora facilității interioare: „Mai sîntem tineri, nu e nici o grabă. / Dacă trecut, avem răbdare. / Și data viitoare îl prindem negreșt / căci poate mai există o dată vîitoare. / Trenuri de rînd, îmbătrînd prin vreme, / îi cheamă lung și stău nepăsători. / Oh, cîinci și stău nepăsători. / Oh, cîinci și boemi, copii teribili! — sînt supți de ideului și trîști sînt unorii // etc. Și nu e singurul poem programatic din volum. Numai că, în ase-menea cazuri poetul e prea tentat de alura aforistică, im-plicată în oricare program și cu atît mai mult într-unul poetic iar mereu scrie sub acest imbold sint lipsite de emție și artificiale. Aproape fiecare poezie are o idee care e mereu frumoasă ca atare dar întirzie să devină și poetică, adică îi lipsește uneori sinteza cu forma. Altfel, în cludajului tehnic discursive, majoritatea poemelor înfrîng cerul de uniformitate cu care ne-au obișnuit de la o vreme debutanții. Poetul e în esență un căutător ambi-tios de sensuri și înțelesuri, chiar după ce le găsește: în-doiala îl obligă să creadă mereu în ceva, dar nu acest ceva conțeață ci fixația. I-idea de încredere. „Eu tre-buie să cred în ceva/ printre aburii strîini/ și mamele zilei pierite. / Trebuie să tin strîns în pumn/ firul acesta nesigur! — rana unul sîmbu-re împins pînă-n moarte // Eu trebuie să cred în ceva // și prin cenusa mea zîncă / să pot somnambula în noaptea / Tată un program existențial dramatic prin pendularea în-tre îndoieli și certitudine. Ambiguitatea celui „tre-buie” repetat, dar un farmec aparte poeziei: pe de o parte ideea de sensuri și înțelesuri se ne amintim / Luceafărul: „Eu trebuie de el în somn/ Aminte să-și aducă / — pe de alta obstinatia aproape dureroasă în actual încredere.”

Imaginația joacă în poezia lui Mihai Elin un rol cludat și paradoxal: nu construiește pur și simplu imagini absol-ut noi, nu descoperă cî com-pletează sau, cum sunnea cu ani în urmă Bachelard nu formează ci deformează ima-gini.

Procedul e cu totul involun-tar și vine din suprapun-erea ideii poetice peste o viziune existentă anterior în memoria poetului, modificînd-o în spiritul ei și singur acceptul. „Și iată-mă, un blînd ne-aceste drumuri, / dar potîntudeni se întunecă ză-pada/ ceva o năruie pe de-desuț și n-ar ajunge focu-rile lumii”.

Volumul nu are, e drept, o unitate ideatică nu mi se propune îndelung vreunui un-ivers, că nici n-ar fi putut avea, altfel și puțin exa-gerat viz, cite poezii atîtea universuri. Ceea ce e totuna, la nivel de carte, e lipsa oricăruia. Dar și varietatea asta e numai o aparență: e atît de contorsionat poetul în el însuși încît oriunde și-ar arunca privirea găsește un motiv pentru o mereu stă, în direcție, dar mereu aceeași în esență, încercare de a-și soluționa îndoielile. Asta e drama lui Mihai Elin: de la prima la ultima poezie, mai mult sau mai puțin vizibil, nu-și poate suporta mis-tificările autopropuse, le di-vulgă și nelimpăcă așteaptă ceva cînd dintr-o țecere va veni un răspuns. „Va veni” e de fapt o ironie atîta timp cît încrederea e pură pre-destinare, nealterabilă și i-mună la uitare. Inși no-oma cu adevărat excepționa-lă a cărții este cea care fi-dă și titlul Treaz între două cadrene. Aci e și îndoiala și încrederea și frămîntarea profundă dar mai ales alei e nobilita cale spre certitudinea suverană prin viziunea omi-nistă asupra omului: „Dru-nul lui se măsoară/ cu tru-puri lăstate în urmă. / Căci pînă și propria carne / fi este potrivnică și doar terțibia febră a lui se desprinde/ și — teapîn acolo, în praful gros / sub steaua vîntă / — vocea lui vine decodată din mine / — inexplicabil / și ur-mele i se zăresc pînă departe”.

Alexandru RONESCU

PERMANENTE CULTURALE

Oameni care sînt

„Ascultăm pe oratorii, suridem la retori și ridem de limbajul!”

TITU MAIORESCU

Cînd în toamna lui 1863, Iacob Negruzzi se întoarce de la studii, alături de el se află un adevărat cult pentru Maiorescu. Trecuseră mai puțin de zece luni de cînd Maiorescu însuși devenise director al Colegiului Național și mai puțin de opt de cînd inaugurase în capitala Moldovei un ciclu de conferințe publice și reputația lui de vorbitor era definitiv stabilită. Iacob Negruzzi cunoaște tot atunci pe Vasile Pogor pe care-l descrie în *Amintiri* ca pe un „curios personaj”, „unic de stat, cu umeri ca ridicăți, cu ochii mari și vii, vorbind despre lucrurile, care mie îmi păreau cele mai importante, cu ușurință și nepăsare, luînd pe toată lumea în zeflemea...” Imprieteniindu-se și încercînd să-i determine a continua ei doi conferințele lui Maiorescu (plecat între timp la Berlin), Negruzzi primește de la disprețurătorul de toate Pogor acest răspuns umilitor: „A început asemenea cursuri Maiorescu, să așteptăm înțelegerea sa din strălucirea... De ce să pierdem vremea în lămpinai eu, cam necăjit, cînd va reveni Maiorescu, el va putea urma cursurile începute; pînă atunci să facem noi etc...” „Să vie Maiorescu, răspuns încă o dată Pogor, scurt, rece, și schimbă vorba”.

Cînd un om ca Pogor nu admite să treacă peste Maiorescu, într-o împrejurare așa de mărunț, înseamnă că peste Maiorescu nu se poate trece. De altfel, Negruzzi avea să simtă el însuși, curînd, puterea cuvîntului maiorescian, devenind chiar păstrătorul cel mai neîndurat al regulilor ce se cădeau respectate de vorbitorii junimii.

Nimic, de altfel, nu explica mai bine constituirea Junimii: înainte de a exista lecturile în comun și convorbirile literare au existat „prelecțiunile” lui Maiorescu, înaintea societății ca atare un ceremonial oratoric, Iacob Negruzzi își amintește că, la banchetul anual al aniversării Junimii, începea totdeauna discursul cu următoarele cuvinte: „Originea Junimii se pierde, de fapt, în conferințele pe care Maiorescu le-a ținut la Iași, din 1863, și pe care Negruzzi a voit să le continue, fără a obține sprijinul lui Pogor. Viitorul „secretar perpetuu” al societății s-a izbit de sentimentul de solidaritate al acestuia cu Maiorescu, ceea ce dovedește că, nevăzută încă, Junimea exista. Cînd Maiorescu a gândit ceremonialul după care își făcea aparițiile la conferințe, el a creat cea dintîi lege a societății. Nimeni, în afară de el, nu mai putea din această clipă să schimbe sau să inventeze ceva: Junimea, chiar dacă nimeni nu și-a dat seama, se născuse. Cu timpul ea avea să-și descopere rînd pe rînd și celelalte principii de existență, numele însuși, dar actul de naștere va rămîne acest ceremonial oratoric.”

În ce consta el, știm din mai multe locuri. Oratorul sosea cu o impersonală trărură de piață, cu coșul de lemn, cu vocea egală, care pe o ușă diferită de aceea destinată publicului. El nu trebuia să fie văzut înainte de ora începerii. Aștepta cîteva minute într-o sală a parte, unde nu intra altcineva, cu excepția lui Maiorescu sau Negruzzi. În sală, își făcea apariția exact în momentul stabilit, cînd două mîini deschideau brusc canaturile duble ale unei ușii, trăgîndu-le pe urmă la fel de misterios la loc. Rostea cuvintele „onorat auditoriu!” și începea. Vorbea cîncezic și cîncezic de minute, fără să-și împropășteze memoria cu vreo însemnare, fără să consulte ceasul, fără să-și poată înduici gîtul uscat cu o înghițitură de apă, și dispărea, precum apăruse, înainte de sfîrșitul aplauzelor. Impresia trebuie să fi fost extraordinară, cu atât mai mult cu cît fracul intra în ținuta obligatorie și oratorul păstra totdeauna o mască impecabilă de gravitate și de neparticipare la viața sălii.

Nu tot izbuteau să treacă cu bine dificilul examen. Care — fusese închipuit de Maiorescu pe măsura lui însuși: cum publicul va fi simțit numai decît, vorbitorul nu era un ins oarecare, ci o persoană ieșită din comun, care su-punea cunoștințele tuturor fundamentale adevăruri. Principiul răspundea de minune sentimentului lui Maiorescu că e chemat a aduce lumină, a fi marele preot al culturii, necontrolat și necontrolabil.

Începuturile oratoriei lui Maiorescu țin, într-un fel, de legendă. Ne vine greu să pricepem fantasticul ceremonial; și dacă, pentru contemporani, legenda dăduse naștere oratorului, pentru noi, oratorul apare drept creatorul propriei legende. Maiorescu trebuia să-și aleasă acest fel de a vorbi, să tragă în jurul persoanei sale pinze de mister, să se identifice cu o voce. O dată convenția impusă, nu i-a fost greu oratorului să renunțe la amănunțile prea teatrale, care nu se potriveau în toate situațiile. Cum ar mai fi putut profesorul sau parlamentarul să respecte întocmai convenția? Dacă, cu timpul, ritualul se simplifică, nu rămîne mai puțin evident faptul că el exprima aceeași voință de impersonalizare absolută care se găsește la originea tuturor manifestărilor maioresciene. Nici acum, Maiorescu nu consultă note scrise, dînd impresia că vorbește fără efort, nici acum el nu e familiar cu auditoriul, retras, dimpotrivă, într-o absență și îndepărtare care-l face să pară inaccesibil.

Delavrancea, Pann, Anghel Demetriescu, Petrovici și alții au evocat, în pagini memorabile, pe orator. Dacă știm cum se înfățișa el contemporanilor, putem totuși pretinde să-i facem portretul?

Ne lipsește, aproape, orice termen de comparație. Generația mea n-a mai ascultat nici pe Părvan, nici pe Iorga. Un vorbitor mare, însă intermitent, este Geo Bogza, care redescoperă oratoria retorică, solemnă, cuvîntul grav și majestuos răsînd în tăcerile prelungi ale

frazelor ca tunetul în singurătatea muntilor. Abla am apucat cele din urmă lecții ale lui Tudor Vianu și G. Călinescu, Tudor Vianu ne mai putea da o vagă idee de felul cum vorbea Maiorescu. El era probabil ultimul profesor al universității bucureștene care păstra ritualul de odinioară al cursurilor. Venea însoțit de cortegiu asistentilor și al colegilor mai tineri, care aveau aproape todeauna rezervată înția bancă din față. Se așeza, (nu l-am văzut niciodată vorbind în picioare), pierzînd astfel din prestanță, aștepta, plimbîndu-și ochii rotunzi și enigmatici de la unul la altul, apoi se cufunda în lectura unei foi minuscule pe care, cu o calligrafie discretă, însemnase ceva. Rostea primele cuvinte pe măsură ce înălța iarși privirea spre noi, cu o voce foarte frumoasă, de bariton. Vocea era, de altfel, însușirea izbitoră a lui Vianu: gravă, fără să coboare în pateticism, dar și fără monotonic. Frazele țeseau ogale și ritmice, perfect închete. Vorbitorul amintea în puține cuvinte conținutul cursului anterior și abia pe urmă trecerea la ce avea de spus. Totul părea bine gîndit înainte, solidificat în armonia discursului. Vianu nu dădea impresia că găsește pe loc asociațiile, că improvizează, că inventează. Nu era măcar spontan. El comunica auditoriului lucruri la cunoștința cărora ajunsese de mult, definitiv, cristalizate în memoria lui, după ce orice ardere, orice proces, orice participare se stînseseră. Cursul lui Vianu calm, sistematic, precis, putînd fi înregistrat de studenți frază cu frază. Păstrează și astăzi citiva fol pe care am scris ceea ce spunea Vianu. Impresia de platitudine se agravează la lectură, în lipsa vocii extraordinare care dădea eleganță, care înnobila totul.

Din cauza lui Tudor Vianu nu l-am iubit multă vreme pe Maiorescu. Nu înțelegem că tipul maiorescian de oratoric este ireparabil, în primul rînd pentru că repetabile sînt condițiile în care s-a manifestat. E cu puțință ca T. Vianu să fi avut, temperamental și cultural, asemănări cu Maiorescu, dar el vorbea într-o altă epocă. Maiorescu era Preotul culturii oficiale; astăzi această singularitate și înfățișare au devenit de neconcepț.

Mult mai aproape de ceea ce credem că trebuie să fie un vorbitor modern era Călinescu. El nu venea însoțit, decît întîmplător și atunci numai de o persoană sau două, descinzînd direct din masină și intrînd în amfiteatrul Odobescu fără a trece pe la catedră. Cînd l-am ascultat noi nici nu era decît profesor onorific, după ce, în 1948, fusese pur și simplu înlocuit cu altcineva. Își începea cursul, după o rapidă privire prin sală, și-l începea totdeauna alfel, totdeauna într-un chip neprevăzut. Zimbetul unui student, un incident de pe culoar, la sosire, prezența cuiva alături — erau pretextele cele mai obișnuite. Vocea însăși — nepotrivită cu aceea a unui orator clasic, oftată sau ascuțită — se rupea brusc, primele cuvinte țineau în aer, deasupra capetelor ascultătorilor, ajunși pînă la doi pași de catedră, se lovea de ferestre, de pereți, de tavan, înainte de a-și stînge ecoul. Era mereu ceva alt de neașteptat, uneori de insolit în acest început incert sala fremătă. Vorbitorul Călinescu era, înainte de orice, un actor. El punea stăpînire pe ascultători — printr-o glumă, printr-o ironie, printr-o afirmație soanantă — și-și încerca, apoi, necontenit puterea, pînă la ținerea în ropotul de aplauze. Nu mai ține minte dacă la Vianu se aplauda; glacialitatea profesorului se sustrăgea unor astfel de manifestări. Pe Călinescu simțea nevoia să-l aplauzi, așa cum un copil izbucnește în rîs cînd se amuză de ceva. Ascultîndu-l totîntreg, copil, privitor al unui spectacol extraordinar. Vorbitorul nu părea a fi pregătit discursul, desi consulta din cînd în cînd niste foi. El inventa sub ochii noștri, juca teatrul, punea în scenă, era actor sau numai mim, era serios, amenințător sau de-o exuberanță tinerească, ne arunca în obraz un sarcasm pînă la vremea o mască de lingă el, părintește. Cursul nu era curs; cuvintele se primeau de orice întîmplare, de orice reacție a unui ascultător, asociațiile răsăreau pe neașteptate în mîntea lui Călinescu. Nimeni nu se simțea în siguranță cu el. Cîndva, din conducerea Institutului de istorie literară, invitat probabil ironic de Călinescu să se așeze lingă el la catedră ca să-l împe-dice „a o lua razna”, nepricepînd ironia, nu se mai despărțea de locul acela. Călinescu se răz-bina luîndu-l mereu ca interlocutor, atribuindu-i idei (nu rareori ducea malitia pînă la a folosi ideile reale ale aceluia), combatîndu-l, ară-

tîndu-l cu degetul, umplîndu-l de sarcasm, mototolîndu-l ca pe o cîrpă nefolositoare, redîndu-l în fine, printr-o generozitate nesperată, demnitatea. În astfel de clipe, Călinescu părea a fi uitat de sală; dar nu, el ne ținea necontenit, cu coada ochiului, la curent cu ce se în-tîmpla acolo, între ei doi. Deodată, revenea cu fața la sală, ca și cum interlocutorul de pînă atunci s-ar fi evaporat.

Discursul era științific. Cine ar fi putut lua note? Pe cine un student încăpăținat care scria în totuși penița pe hîrtie, cu nasul înfundat în bancă, profesorul îl apostrofa: „Lasă, lasă, nu mai scrie! Ascultă! Uite-te în ochii mei, și ascultă!” Avea dreptate, căci totul era spectacolul. Citîndu-l, și azi, nu mă pot dezbrăa de

obiectul de a mi-l imagina în carne și oase, tîind aerul cu gesturi repezi ale mîinii sau prinziindu-se cu cite două degete de reverele hainei și împingîndu-și pieptul înainte ca și cum ar fi vrut să caricaturizeze poziția tipică a oratorului clasic. Vocea urma pînă la înălțimi amestecate, cîntă, cînd ideea trebuia să ni se înfi-gă în minte ca un semn de exclamație sau de întrebare, apoi se prăbușea deodată de acolo de sus, precum coloana de mercur a termometrului la scăderea temperaturii. Devenea gravă, joasă, la fel de cîntă, însă. Fiecare frază avea această inexplicabilă simetrie, fiecare jumătate de frază, un arcuș iute, muzical, rotunjit la virf printr-o prelungire a ultimelor note, urmat de o pauză scurtă, ca o cădere, după care panta se făcea dulce, lină, spre a se curma totuși brusc. Nu lipseau gesturile de cochetărie cu publicul, alinările, tot mai vizibile cînd succesul era mai mare.

Dar Călinescu putea să fie și foarte serios. L-am ascultat la ultima lecție, nu cu multă vreme înainte de moarte. Obrazul îi era neclintit ca o mască moartă. Ochiul adînciți în orbite strălucneau de febră, dînd pieții prin contrast un timbru mai, nefiresc, o paloare de cenușă. Mă aflam cu spatele la ușă de intrare în amfiteatrul și vedeam mai des profilul vorbitorului, acum foarte conturat, dur, de piatră, izbitor de la fel cu acela al lui Odobescu din bustul așezat sus în dreapta sălii. Uneori, mișcarea capetelor color dinaintea mea îmi acoperea chipul lui Călinescu. A avut, în timpul lecției, o ușoară hemoragie, care l-a obligat să-și ducă des batista la gură. A plecat înainte de sfîrșit; ca niciodată, și de atunci nu l-am mai văzut.

Cum va fi fost oratorul Maiorescu? Ce portret ne mai este azi în puteri să-i scriem? Lectura Discursurilor parlamentare (prin natura lor polemice) — pentru că textul prelecțiilor s-a pierdut iar de la cursuri s-au păstrat doar cîrture — ne mai este a suficient? Avem măturile contemporanilor, foarte concordante. Dar, de vreme ce singurul portret astăzi posibil este, în fond, mai mult o meditație asupra tipului de oratoric reprezentat, decît o reieviere istorică, aceste măturii trebuie să fie înseși interpretate. Ele ne dau culoarea și aerul de autenticitate: le vom citi prietre rînduri și vom face abstracție de ceea ce este prea particular, pînă la cînd un portret nu rezultă din amestecarea părților, vechi sau noi, nu e o sumă, ci aproape o invenție. Meditînd, putem (și trebuie) să ni-l închipuim pe orator, auzim, să simim literale moarte ale Discursurilor să-și dezlege limba, să călîm tăcerea ascunsă în virgule, modulații vocii care a înghițat în fiecare semn de punctuație. Noi nu sîntem stînenți de a nu fi auzit pe Maiorescu vorbind: căci nu ne propunem să evocăm imaginea lui istoricește adevărată. Ceea ce ne interesează este stilul general, modalitatea universală de expresie, care e superioară celei individuale. Dacă, să presupunem prin absurd, o dată descoperit acest stil maiorescian al cuvîntului ni s-ar oferi prilejul să-l ascultăm pe Maiorescu cel real, am fi, fără îndoială, decepționați.

În critică, în polemică, în Discursuri, Maiorescu este același: el nu cutremură sufletele, ci le obligă să se limpezească. La început el nu cere decît încredere în cuvînt, știe a putea dovedi la sfîrșit puterea cuvîntului. „Tăcerea religioasă” în care sînt așteptate primele fraze e semn că încrederea i-a fost acordată: în aceste condiții, Maiorescu poate urma, fără să se grăbească, dar și fără să bată pasul pe loc, să desfășoare firul mai întîi nevăzut, pe urmă tot mai clar al gîndului. Discursul va fi o demonstrație de gîndire nesovălnică și neîntrecută pe la culturi: Maiorescu nu pune pret numai pe ce spune, ci pe cum spune. Nu în sensul că, asemenea „retorilor și limbajilor” din artikulă cunoscut, n-ar spune nimic; dar în sensul că el nu caută să influențeze opinia ascultătorilor prin afirmații sau idei neobișnuite, ci prin legarea în structuri noi a propriilor lor idei. Neprevăzute sînt mereu structurile, aproape niciodată ideile.

Este mijlocul cel mai puțin spectaculos și cel mai dificil de a distînga folosindu-te de ceea ce ascultătorii însuși gîndesc, ca și cum n-ai face decît să le repeti certitudinile și îndoiele lor pentru a trage din ele consecințe pe care o vrei tu, consecințe de la care, nemărturisit, ai plecat ca de la o premiză Secretul talentului oratoric

TITU MAIORESCU: portretul oratorului

al lui Maiorescu nu e nicîndecum nivelul de „vulgarizare” al cuvînturilor; în definitiv, el se adresa unui public cultivat și nu se poate explica prestigiul de care s-a bucurat prin aceea că se cobora la cunoștințe generale, de școală. Vorbitorul polemistic, criticul, — nu era decît aparență didactică, profesională: această mimare a tonului ex-cathedra era, în fond, viclenia lui Maiorescu. Mai exact: era forma goală a discursului său. Impresia o producea înălțarea foarte firească, fără aparent efort, a unor idei care, ele, nu fuseseră descoperite de Maiorescu. Aceste idei erau indiferente oratorului, — criticului, polemisticului, — nu însă neapărat banale. Lipsa de ostentație cu frazele Maiorescu se folosea de idei nu arată neimportanța ideilor. Dar oratorul nu putea avea aerul că ideile îi aparțin, pentru că atunci n-ar mai fi fost crezut: argumentele lui trebuiau să pară impersonale. De mai multe ori îl surprindem, în Discursuri, apărîndu-se de eventuala învinuire că vorbește în numele lui. Nu, el ca persoană și indiferent, ceea ce spune nu privește momentul sau interesul cuiu, este un principiu, un adevăr la care el ține ca la orice adevăr. „Fîndcă vîd că nu s-a găsit nici un parlamentar mai vechi decît mine, vă cer voie, fiind indiferent persoana care relevă, de a releva eu”. Nu e o falsă modestie, e convingerea nestrămutată a lui Maiorescu: în politică — la fel ca și în cultură, la fel ca și în știință — nu interesează persoana, ci principii. Maiorescu nu trăia ca noi într-o cultură constituată — vreau să spun că nu avea sentimentul acesta — ci într-una care se constituia sub ochii lui și prin contribuția lui. „Impersonalitatea” maioresciană este forma cea mai înaltă a personalității lui: el fiind unicul, singurul, întemeietorul (crezîndu-se astfel), trebuia să se înfățișeze celorlalți ca zeu, nu ca om, ca o prezență universală, nu ca una individuală. Un individ, fie și genial, e supus contestării, cade sub critică: impersonalitatea lui Maiorescu echivalează cu susținerea de la contestare, de la critică, e invulnerabilitatea originară: Maiorescu trăia cu sentimentul absolutului; noi, cu acela al relativului.

Majoritatea discursurilor lui Maiorescu sînt polemice și au cam aceeași structură. Oricît ar diferi temele sau împrejurările, un discurs maiorescian rămîne un discurs maiorescian: același în mișcarea lui interioară. Ceea ce a izbit încă pe contemporani este logica expunerii. Chiar dacă nu putea fi dinainte pregătit, discursul era așa de perfect logic, funcționînd ca o mașină, încît, și atunci cînd ceea ce urma a spune oratorul era imposibil de prevăzut, și atunci cînd știau ideile pe de-a-ntregul, efectul venea din regularitate. Nici supletea, totdeauna remarcabilă, nici adaptarea la o situație, nu tulburau această regularitate.

Oratorul pleacă mereu dintr-un punct la prima vedere indiferent, neînsemnat, peste care cel mai mult au trecut; nimeni nu poate ști la ce folosese semnificarea lui, o voce egală, care nu accentuează nici o lată. Ceea ce a izbit încă pe contemporani este logica expunerii. Chiar dacă nu putea fi dinainte pregătit, discursul era așa de perfect logic, funcționînd ca o mașină, încît, și atunci cînd ceea ce urma a spune oratorul era imposibil de prevăzut, și atunci cînd știau ideile pe de-a-ntregul, efectul venea din regularitate. Nici supletea, totdeauna remarcabilă, nici adaptarea la o situație, nu tulburau această regularitate.

Niculae MANOLESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănuțescu
Redactori-coleți adjuncți:
Gheorghe Achizi, Ceza Halban,
Eugen Simion

REDACȚIA:

București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:

Șoseaua Kiseleff 10, tel.: 18.33.99.

ABONAMENTELE

3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei.

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA ȘCINTEII”

Paginatori: Niculae Ion, Cerchez Nicolae.

Tehnoredactor: Ștefana Harbur.

Macheta: Radu Georgescu.